

אונקלוס

במדבר כב בלק

שנר

וּדְחִיקַת יַת רַגְלָא דְבַלְעָם
 דְּכַתְלָא וְאוּסִיף דְּמַמְחָה:
 כו וְאוּסִיף מִלְּאָכָא דִּי דְּמַעְבָּר
 וְקָם בְּאַתְרַ עַק דִּי לִית אַרְחָ
 דְּמַמְסִי דְּיַמִּינָא וְלִשְׁמַאֲלָא:
 כז וְחֹזַת אֲתַנָּא יַת מִלְּאָכָא דִּי
 וּרְבַעַת תַּחֲזִית בַּלְעָם וְתַקִּיף
 רוּנָזָא דְבַלְעָם וּמָחָא יַת אֲתַנָּא
 בַּחֲטָרָא: כח וּפְתַח יַת פּוּמָא
 דְּאֲתַנָּא וְאַמְרַת דְּבַלְעָם מָה
 עֲבַדִּית לָךְ אַרִי מְחִיתֵנִי רְנַן
 תְּלַת זְמַנִּין: כט וְאָמַר בַּלְעָם
 דְּאֲתַנָּא אַרִי חִיבַת בִּי אֲלוֹפוֹן

בַּלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיִּסַּף לְהַכְתִּיהוּ: כו וַיִּוְסַף
 מִלְּאֲדֵי־יְהוָה עֲבוּר וַיַּעֲמֵד בְּמָקוֹם עָר
 אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לְנַשׂוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל:
 כז וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלְּאָךְ יְהוָה
 וַתִּרְבֵּץ תַּחַת בַּלְעָם וַיַּחֲרִי־אָף בַּלְעָם
 וַיִּךְ אֶת־הָאֲתוֹן בַּמִּקְלֵ: כח וַיִּפְתַּח יְהוָה
 אֶת־פִּי הָאֲתוֹן וַתֹּאמֶר לְבַלְעָם מָה
 עֲשִׂיתִי לָךְ בִּי הִכִּיתֵנִי זֶה שְׁלֹשׁ
 רַגְלִים: כט וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְאֲתוֹן בִּי
 הִתְעַלְלַת בִּי לֹו יִשְׁחָרֵב בְּיָדֵי בִי

רש"י

לקט בדור

אח' רגל בלעם: (כו) ויוסף מלאך ה' עבור. לעבור
 עוד לפניו* להלן* להיות לפניו במקום אחר, כמו
 (ברא' יג ג) והוא עבר לפניו, ומדרש אגדה יש
 בתחומה מה ראה לעמוד בשלשה מקומות** סימני
 אבות הראה: (כח) זה שלש רגלים. רמז לו*
 אהה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה
 (תמי' - זמ"ה): (כט) התעללת. כתרגומו** לשון גנאי
 וציון (סס - סס): לו יש חרב בידי. גנות גדולה היה
 לו דבר זה צעיקי* השרים** זה הולך להרוג אומה
 שלימה צפוי ולאחון זה* צריך לכלי זין (סס - סס):
 שנינו נוסחאות * להלן. * לפני השרים הוא הולך. * זו צריך כלי זין.

הוא לשון קל פועל יוצא לאחרים ואין דגוש בלמ"ד שפעלה
 ולא נפעלה (בא"ר): (סח) חיקן כאן כמה חיקונים
 המוכנים מעגמן מן הענין, (א) הוסיף אות למ"ד על חיבת
 עבור החסר, וכן מנהגו לפעמים לחסור יסופת הלשון. (ב)
 אמר "עוד" זה פירושו של חיבת ויוסף, שלא היה המלאך
 עד עתה לאחריו ועתה עבר לפניו, אלא היה לפניו ועתה
 הוסיף עוד לעבור. (ג) אמר לפניו לשמור שלא תפרשו לעבור
 מלפניו או לעבור על פניו. (ד) לא שהלכו בשוה המלאך הלך
 ובלעם הלך אחריו כאילו מנהיגו, אין זו הכוונה כאן, אלא
 עבר להיות לפניו במקום אחר היותר מוכשר לו (רא"ם),
 ומציא ראייה מיעקב על ב' דברים, שאין פירושו שעבר
 מלפניהם כדי שלא יראוהו, גם אין הכוונה שהיה הולך לפניו להנהיג אותם, אלא עבר במרוצה כדי שיהיה לפניו כשעשו
 יפגע בהם: (סט) פי' למה לא סגר דרכו צעם ראשונה, והא לך לשון התחומה: עמד לו בראשונה והיה ריוח מכאן
 ולכאן, בשניה לא יכלה לזוז אלא לזד אחד, בשלישית אין דרך לנשות וכו' אלו בקש לקלל בניו של אברהם היה מוצא (מקום
 שמחול הקללה) מכאן ומכאן בני ישמעאל ובני קטורה, ואם בקש לקלל בני יצחק היה מוצא זד אחד לקלל עשו, ותלמן אל
 הקיר אלו על בני יעקב לא מוצא פסולת ליגע צם וכו' שלא היה פסולת באחד מבניו עכ"ל: (ע) כמה שלא אמר שלש פעמים
 לשון הרגיל, ולמה דוקא מזהו זו, אפשר שהוא מדה נגד מדה, שהם בהליכתם לעלות לרגל בטלו הליכתו לקלל (לברוש),
 ועיין עוד במפרשים טעמים רבים איש איש לפי דרכו: (עא) ר"ל אין פירושו עשית מלשון פועל ומעללים (עיין רש"י ריש
 פ' באל) אלא ארי חייבת כי שפירושו נחמת בן, ואין הפי' שהאחון נחם, שאין זה שכל אנושי לנחם מאחר, ואם נחמה מאי הוי
 מי משגית בנחיקמה אלא שעשית אותי לגנאי ולציון צעיקי השרים שיאמרו שכל אנשים הוא בלעם זה שלא לקח לו סוס או
 חמור טוב ומשובח המוכשר ולקח חמור זל שעסקיה רעים ואינה מקבלת מרות (ב"ב): (עב) לא שרצה להרגה, כי צודאי
 שהיה יכול להורגה אפילו במקל להכות במקום שחמות בה, ובפרט בכשפיו פשוט שהיה יכול, אלא דיבר מתוך כעסו צדק
 גומא עד כדי כך שלא הרגיש שמצוה את עמנו צדיבורו (מ"ל):

מזאת אומר החודש של ראש החסד וגבן. יז. יז. יז.

נְבִיאִי דִי מִתְנַבְּאִין בְּשׁוֹם מִימְרָא דִינִי, וְמָה מִיבְּכֹן נְבִיאִי שְׁקָרָא לְמַמְעֵי עֲמָא דִירוּשָׁלַם
 הַשּׁוֹלְמִית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנַחְזֶה בְּךָ מִה־תַּחְזוּן
 בְּשׁוֹלְמִית בְּמַחְלַת הַמַּחְנִים: דַּבְּ מִה־יִפּוּ

בְּנִבּוּאֵתְכֹן דְּאִתּוֹן מְמַלְלִין סְמִיא עַל מִימְרָא דִינִי, וְלֹא־חֲלָא מִשְׁרִית יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה: בְּאָמַר
 רש"י

שפתי חכמים

ל הקילוס הזה אינו כענין נוי אשה, בקילוס העליון דודה מקלסה, וזה ריעותיה מקלסות אותה על שם מעשיה לומר הגונה את להתחבר עמך, כך הוא בספרים מדוייקים, וכך ראוי להיות, דקאי אמה שכתוב לעיל מיניה, הם אומרים לה חפצים אנו וכו'. ולפי זה מיושב קצת מה שפירש אחר כך והוא מונה קילוסם מלמטה למעלה מה יפו פעמיך וגו', שהוא קילוסו של הקב"ה על ישראל, וכאן פירש שהוא קילוס האומות לישראל. ואפשר לומר מה שפירש אחר כך הוא כמו

השולמית. השלימה צלמונתך עמו, שובי שובי אלנו ונחזה בך, נליצ ממך נליצם ושלטוניס, כמו ולמה תחזה מכל העם (שמות יח כא), כך דרש רבי תנחומא. דבר אחר, ונחזה בך נחזונן אלנך מה גדולה יימן לך, והיא אומרת מה תחזו בשולמית, מה גדולה אחס יכולים לפסוק לי שמהא שזה לגדולמי אפילו לגדולת דגלי מחולות מחנות המדבר: (ב) מה יפו פעמיך בנעליים. הם אומרים לה: חפצים אנו שמדנקי צנו צנעל נוי ומשיצות שראינו בך צעודך צפיין ל: מה יפו פעמיך. צעליית הרגליס צת נליצם:

מצודת ציון

(א) השולמית. מלשון שלם: ונחזה. ענין ראה והבטה: במחולת. ענין רקוד של שמחה. כמו לחול במחולות (שופטים כא טז): המחנים. מלשון מחנה:

מצודת דוד

ונחזה בך. אני ואנשי ביתי נסתכל ונביט בך להשלים חפצך בכל אשר תשאל: מה תחזו. כאילו מיסב הדבור לאנשי ביתו, לומר להם דעו מהו הדבר אשר תחזו בה למלאות תשוקתה להרחיב לבה בשמחה מרובה כשמחת רקוד מחולות של מחנות רבות. והנמשל הוא כאילו המקום ברוך הוא אומר לה שובי מהגולה אל ארצך, ואני באמצעות מלאכי מעלה נשלים חפצך בהחזרת בית המקדש, וחלוק המחנות של שכינה ולויה וישראל כאשר היה מאז: (ב) מה יפו פעמיך בנעליים. עוד זה מדברי החשוק מבטיחה לומר את בת נדיב מה מאד יתייפו רגליך כשהם בתוך הנעלים המהודקים בהם לפי מדתם לא יעדפו ולא יחסרו. והנמשל הוא לומר את כנסת ישראל מזרע אברהם, מה מאוד תתיפי בשובך לארצך, ותבואי לבית המקדש ברגלים ג' פעמים בשנה:

ספורנו

ונחזה בך. ובהיותכם בארץ ה' תשרה שכינתו בתוכנו, ובכן נחזה כי נמצא חזון מה' ולא תהיה חתימת חזון: מה תחזו. הנה אמרתי לנביאים מה תחזו, האמנם תוכלו לתת תורה חדשה: במחולת המחנים. כמו שקרא לישראל במדבר שהיו ומחנה לויה, וזה לא יהיה כלל שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה: בן מה יפו פעמיך. והנה אז השיבו הנביאים הרכה

אבן עזרא

(א) השולמית. שהיא מן שלם היא ירושלם, וענינו יראו שלם: במחולת המחנים. מן תוף וחליל ומחול: כמו מחול חונים סביב לשתי המחנות שהם מחנה שכינה ומחנה לויה, וזה לא יהיה כלל שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה: בן מה יפו פעמיך. והנה אז השיבו הנביאים הרכה

מדרשי חז"ל

ואפרכין, ונחזה בך ותהיון מחזותא דעלמא, משיבים להם ישראל, מה תחזו בשולמית במחולת המחנים, כלום יש בכס כח לתת לנו כאותה מעלה של הר סיני שהיו בו מחנות, מחנה ישראל ומחנה מלאכי השרת, כמו שנאמר רכב אלהים רבוחים. (שהש"ר). (ב) מה יפו פעמיך. דרש רבא, מה יפו פעמיך בנעלים כמה נאים רגליהון של ישראל בשעה שעולין לרגל. (תגיגה ג). א"ר יודן: והלא אפילו ההדיוט כשמקלס בלשון זה גנאי הוא לו ואת אמרת מה יפו פעמיך, אלא מה גאין עקבותיך במסאני את ברתא דרחמי. ר' אליעזר ור' יהושע אומרים, מה יפו פעמיך בנעלים מה היו יפין פעמיך שהיו נועלין בעד כל הצרות. (שהש"ר).

השולמית. מהו שולמית, אומה זו ששלום חי העולמים מתנהג בה, כדכתיב ואהיה מתהלך באהל ובמשכן. ד"א מהו שולמית אומה שמסיימים לה שלום בכל יום, כמ"ש וישם לך שלום. ד"א מהו שולמית אמר הקב"ה, אומה שאני עתיד להושיבה בנוה שלום, כמו שנאמר וישב עמי בנוה שלום. ד"א מהו שולמית אמר הקב"ה, אומה שאני נוטה אליה שלום, כמו שנאמר הנני נוטה אליה כנהר שלום. ד"א מהו שולמית, אומה שמשלמת קיומו של עולם הן בעולם הזה והן בעולם הבא. (שם).

ונחזה בך וגו'. אומרים אומות העולם לישראל, עד מתי אתם מתים ונהרגים על אלהיכם ומשלמין לו, כמו שנאמר כי עליך הורגנו כל היום, בואו אצלנו ונעשה אתכם דוכסין

גזנתא מורג מניארג

2

אוסף לא פרתי לתי אה מן
 טעמי לא נ"י חני למדת שובי מאחרי
 ורכים ת מתן:
 א לומר לעצמה ול שלא וכפל
 ם שהם זו אחרי כארצו זולמית. ובי אלי
 י ידעתי ק ואפר ת וגו',
 ם כתיב זשולטין לשלום.

פַּעֲמִיד בַּנְּעָלִים בַּת־נָדָב חֲמוּקֵי יִרְכִיךְ
כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אֲמוֹן: ג שְׂרָרְךָ אֲגֹן

שְׁלֹמֹה בָּרוּךְ נִבְוָאָה מִן
קִדְּם יְיָ כַּמָּה שְׁפִירָן
הַגְּלִיהוֹן דִּישְׂרָאֵל פִּד
סִלְקֵן לְאַתְחֻזָּאָה קִדְּם יְיָ

תַּלְת זְמַנִּין בְּשַׁתָּא כְּסַנְדְּלִין דְּסַסְגוּנָא, וּמְקַרְבִּין יַת נְדִירֵיהוֹן וַיַּת נְדַבְתָּהוֹן, וּבְנִיחֵהוֹן נִפְקִין
יְרִכִּיהוֹן יְאֹן פְּיוֹהֲרִין דְּקִבְעוֹן עַל פְּלִילָא דְּקוֹדְשָׁא דְעֵבֶד בְּצַלָּל אֲוִפְנָא לְאַהֲרֹן כְּהֵנָּא:
ג'רִישׁ מִתְּיַבְתָּךְ דִּי בּוֹכֻתִיהָ מִתְּפָרְגִיסִין (על) כֹּל עֲלָמָא הֵיכְמָא דְעוֹבְרָא מִתְּפָרְגִיסִין מִן
רִשׁ"י

זֶאֱוִן לְרֻזְמוּ לְהוֹרִיד שְׁכִינְתוֹ מִן הַעֲלוּיִים לְמַחְתּוּמִּים,
וְהוּא מוֹנֵה קִילּוּסָא מְלַמְטָה לְמַעֲלָה, מַה יִּפּוּ
פַּעֲמִיד הַסּ הַרְגֵּלִים, וּמוֹנֵה וְהוֹלֵךְ עַד לְרַשְׁךָ עֵלֶיךָ
כְּכַרְמֵל עַד שְׁהוּא גַּל לְמוֹשָׁכָה אֲלֵינוּ. (א) שְׂרָרְךָ אֲגֹן
הַסְּהַר. טִיּוֹבִיךְ אֲגֹן שֶׁל מִיִּס לְגוּלִים שְׂרוּטֵנִין כְּהֵן,
וְהוּא עֲשִׂי מֵאֲזַנִּי שִׁישׁ, וּבְלִשׁוֹן עֵרֶבִי קָרוּי סִהַר עַל
שֶׁסּ שְׁהַטְּצוֹר כְּמוֹ נֶקֶד עֲגוּל מוֹשְׁלוֹ כְּאֲגוֹן עֲגוּל,
וְהַקִּילּוּס הוּא אֲזִינוּ מַעֲנִין מוֹי אֲשֶׁה כְּקִילּוּס הַעֲלוּיִן,
לְפִי שֶׁהַעֲלוּיִן דּוֹדֵהּ מִקְלָסָהּ חוּה רִיעוּמִיהָ מִקְלָסוֹת

חֲמוּקֵי יִרְכִיךְ כְּמוֹ חֲלָאִים. קְבוּלָת עֲדֵי זֶה
קְרוּיָה חֲלִי כְּחַס (מִשְׁלִי כֹה יֵי), אֲל חֲלִי בְּלִשׁוֹן עֵרֶבִי,
וְרֻזְמוֹתֵינוּ לְרִשׁוּהוֹן, עַל נֶקֶד הַשִּׁיחִין שֶׁל נֶסְכִּים,
שֶׁנַּעֲשׂוּ מִשְׁשַׁת יָמֵי בְּרַשְׁמִיָּה, עֲגוּלִים כְּמוֹ יֶרֶךְ, כְּמוֹ
חֲלָאִים, לְשׁוֹן חֲפִירָה, כְּמוֹ חוֹלִיּוֹת הַבּוֹר (שֶׁנֶּחַ נֶט):
מַעֲשֵׂי יְדֵי אֲמוֹן. יְדֵי הַקֶּבֶץ, נִמְסַכְת סוֹכָה
(מֵט); אֲמֹן כְּמוֹ אֲמוֹן, קִילּוּסוֹ שֶׁל הַקֶּבֶץ יִשְׂרָאֵל
מִקְלָסִין אֲזִינוּ מְלַמְעָלָה לְמַטָּה, מִתְחַלִּיץ מִרְאֲשׁוֹ כְּחַס
פִּן וַיּוֹרְדִין וּבְאִין עַד שׁוֹקִי עַמּוּדֵי שֶׁסּ, לְפִי שֶׁהֵן

מצודת ציון

(ב) פַּעֲמִיד. כֵּן יִקְרָאוּ הַרְגֵּלִים, וְכֵן פַּעֲמֵי הַגֵּיִם (יִשְׁעֵי יֵי
ו): בַּנְּעָלִים. מַלְשׁוֹן מְנַעוּל: חֲמוּקֵי. עֲנִין סְבוּב וְהִיקֵף. כְּמוֹ
חֲמֵק עֵבֶר (לַעֲלֵי ה'): יִרְכִיךְ. מַלְשׁוֹן יֶרֶךְ וְהוּא מִפְּרָקֵי
הַרְגֵל: חֲלָאִים. עֲנִין חֲכְשִׁיט. כְּמוֹ וְחֲלִי כְּחַס (מִשְׁלִי כֹה יֵי):
אֲמוֹן. כֵּן יִקְרָא הַמּוֹפְלָג בְּמַלְאכָה: (ג) שְׂרָרְךָ. הוּא הַטְּבוּר:
כְּמוֹ וְאֲזִינוּ בְּשִׁירֵי בִטְנוֹ (אִינִי מ' עו'): אֲגֹן. מִזְרֵק, וְכֵן יִשְׁשׁ
בַּאֲגוּנֹת (שִׁמּוֹס ד'ו'): כְּמוֹ וְאֲזִינוּ בְּשִׁירֵי בִטְנוֹ (אִינִי מ' עו'): אֲגֹן. מִזְרֵק, וְכֵן יִשְׁשׁ

מצודת דוד

חֲמוּקֵי יִרְכִיךְ. הַקֶּפֶת יִרְכִיךְ יִשׁוּוּ. בַּעֲגוּלָה כַּעֲגוּל
הַתְּכַשִּׁיטִים שֶׁהֵמָּה מַעֲשֵׂה יְדֵי אֲמוֹן, וְהַגְּמִשֵּׁל הוּא לּוֹמֵר
כְּאֲשֶׁר תְּקִיפוּ בַּעֲזֵרָה בְּרַגְלֵי הַלְּהוּת נִרְאָה. לְפָנֶיךָ תְּהִיָּה
חֲמוּדָה כְּעֵינֵי חֲלָאִים נֹאִים: (ג) שְׂרָרְךָ. טְבוּרִיךָ יְהוָה
עֲגוּל. כְּאֲגֹן הַעֲגוּל כְּדַמּוּת הַיִּרְחָה:

אבן עזרא

(ב) חֲמוּקֵי יִרְכִיךְ. יֵשׁ אֲוִמִּרִים שֶׁהוּא הַמְּקוֹם שִׁיטוֹב
הַיֶּרֶךְ, וְכֵן יִפְרֵשׁ תַּתְחַמְקִין (יִרְמִיָּה לֹא כֹה), גַּם חֲמֵק
עֵבֶר (שִׁה"ש ה'): חֲלָאִים. לְשׁוֹן רִבִּים, מִן וְחֲלִי כְּחַס
(מִשְׁלִי כֹה יֵי), כְּמוֹ צְבָאִים שֶׁהוּא לְשׁוֹן רִבִּים מִן צְבִי:
אֲמוֹן. חֲרָשׁ, וְזֶה הַלְשׁוֹן יְדוּעַ: (ג) שְׂרָרְךָ. טְבוּרִיךָ, כְּמוֹ
רְפֹאֹת תְּהִי לְשִׁרְךָ: אֲגֹן. כֹּלִי עֲגוּל, וְכֵן יִשְׁשׁ
בַּאֲגוּנֹת:

מדרשי חז"ל

בְּשׁוֹק מֵאֵי דְרִשׁ, חֲמוּקֵי יִרְכִיךְ, מַה יֶּרֶךְ בְּסַחַר, אִף דְּבִרֵי
תוֹרָה בְּסַחַר (מִז' טז). אִי"ה יוֹחֵן: שְׁחִין מִשְׁשַׁת יָמֵי
בְּרֵאשִׁית נִבְרָאוּ, שְׁנֵאמַר חֲמוּקֵי יִרְכִיךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה
יְדֵי אֲמוֹן, חֲמוּקֵי יִרְכִיךְ אֵלּוּ הַשְּׁחִיץ, כְּמוֹ חֲלָאִים שֶׁמְחַוְלִין
וַיּוֹרְדִין עַד הַתְּהוֹם מַעֲשֵׂה יְדֵי אֲמוֹן ז' מַעֲשֵׂה אֲוִמְנָתוֹ שֶׁל
הַקֶּבֶץ. (סוֹכָה מ'ט). אִי"ה יוֹחֵן: כֹּל תְּעוּגִים שֶׁמְתַעֲנִיגִים
יִשְׂרָאֵל בַּעֲלֵם, הוּא בּוֹכוֹת מִלֵּה שְׁנַתְנָה בֵּין יִרְכִיב, כְּמוֹ
חֲלָאִים כְּמַה חֲלִיִּים מַחְתֵּת יְדֵיהָ, כְּמַה תְּנוּקוֹת נְמוּלִים
וּמְתִים תַּחַת יְדֵיהָ. (שִׁה"ש'ר).

בַּנְּעָלִים. שְׁחִי נְעָלִים, נַעֲלָה בַּפֶּסֶח וְנַעֲלָה בַּסְּכוּת, אִמֵּר
הַקֶּבֶץ לְיִשְׂרָאֵל, אַחַם נְעָלִים, לְפָנֶיךָ בַּסְּכוּת וְאֵינִי נוֹעַל
לְפָנֶיךָ בַּפֶּסֶח, אִמֵּר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן ל׳וֹי, רְאוּיָה הִיתָה הַעֲצֵרֶת
שֶׁל חַג שֶׁחָהָה הַחֻקֵּק מִחַג חֲמִשִּׁים יוֹם כְּנֶגֶד הַעֲצֵרֶת שֶׁל
פֶּסַח, אֲלֵא לְפִי: שְׁעֵצֵרֶת שֶׁל פֶּסַח אֵיךְ בְּיוֹמָא לְמִיזַל
וְלִמְחֵת, אֲבָל עֲצֵרֶת שֶׁל חַג לִית כְּיוֹמֵי לְמִיזַל וְלִמְחֵת,
אִמֵּר הַקֶּבֶץ עַד דַּאֲינוּן הַבָּא נַעֲבִיד כּוֹלֵךְ תַּד יוֹיִט וְנַחֲרִי,
הוּי אֲוִמֵּר מַה יִּפּוּ פַּעֲמִיד בַּנְּעָלִים. (ש"ס).

(ג) שְׂרָרְךָ אֲגֹן הַסְּהַר. שְׂרָרְךָ אֵלּוּ סְנַהֲדְרִין, וְלִמָּה נִקְרָאוּ
סְנַהֲדְרִין שְׂרָרְךָ, מַה תְּנוּק זֶה כֹּל זְמַן שֶׁהוּא בְּמַעֲי אֲמוֹ

בַּת נְדִיב. כְּתוּב שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוּ שְׁנִקְרָא נְדִיב, כְּמוֹ
שְׁנֵאמַר נְדִיבֵי עַמִּים נֹאסְפוּ עִם אֱלֹהֵי אֲבִרְהָם. (תְּגִיגָה ג').
חֲמוּקֵי יִרְכִיךְ. פַּעַם אַחַת גּוֹר רַבִּי שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ לְחַלְמִידִים

פְּרִתִּיהָ בְּמַעֲנָא דְאַמִּיָּה,
פְּהִיק בְּאֹרִיתָא כְּאֲוִנָּא
דְּסִיְהֵרָא בְּמִיתִיהָ לְדַפְּנָה
מְפּוּמִיָּה, הֵיכְמָא דְלֹא חֶסֶן
שְׁפַתֵי חֲכָמֵי

פִּירוּשׁ אַחֵר, דְּסִבְרָא לִיה דֵּה
הַקֶּבֶץ. אֲבָל בִּישׁ סְפּוּרִים דְּכַתְּנֵי
הַסְּהַר, מִשְׁמַע דְּאִין סוֹבֵל שׁוֹם
קִילּוּס הָאוֹמוֹת, וְקִשְׁה דְּהָרִי קוֹ
קִילּוּס שֶׁל הַקֶּבֶץ. וְאִפְשָׁר לְתוֹ
הַקּוֹדֵשׁ מִסְפֵּר קִילּוּס שֶׁהָאוֹמוֹת
הַקֶּב

מצודת צי

הַסְּהַר. תְּרַגְּמִים שֶׁל יֶרֶךְ הוּא סִי
הַמְעוּרָב בְּמִים, וְזֶה הַלְשׁוֹן יְדוּעַ
אֲגוּנֹת שְׁבִלִים. וְכֵן סוּלָה כְּמוֹ

תּוֹפֶסֶק בְּשׁוֹם זְמַן, וּבֹא הַרְמַז ב
יְפֵה וְלִמְרִיחַ כְּאֲגוּנֹת שְׁבִלֵי חַחֲט
כְּגַרְעִינֵי עֲרַמַת חֲטִיִּים,

ספורנו

כֹּל מַחְלֻקָּת: אֵל יִחְסַר הַמּוֹזֵן הַכְּרֵעַ
תַּחֲסוּר בְּיִנְיָכֶם בְּנֵי כְּבָל, כִּי אֲמַנְס ע
שֶׁהֵם כְּמוֹ בַּטֶּנֶךְ שֶׁמִּמֶּנּוּ מִזוֹן וְרוּחַ
כְּמוֹ עֲרַמַת חֲטִיִּים סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים,
לְהוּיֹת לְאַחֲדִים, אֲלֵא עֲרַמּוֹת עֲרַמוֹ

אֵינוֹ חֵי אֵלֵא מְטְבוּרִי, כֵּן אֵינִי יֵשׁ
חֲרִץ מְסַנְהֲרִין שְׁלֵהֵם, אֲגֹן הַסְּהַר:
הַגּוֹיִת. ד"א שְׂרָרְךָ אֵלּוּ סְנַהֲדְרִין,
שֶׁהִיא יוֹשְׁבַת בְּטְבוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם,
כֹּל הָעוֹלָם כּוֹלֵךְ הַסְּהַר שֶׁהִיא דוֹמָה
(אֵל יִחְסֵרוֹן סְנַהֲדְרִין מַעֲשִׂים וְז'
אֲחַד מֵהֶם צְרִיךְ לְצַחַת, דּוֹאָה אִם
וְאִם לֹא, אֵינוֹ יוֹצֵא, בְּטֶנֶךְ עֲרַמַת
הַכֹּל נִהְגִּין מִמֶּנָּה אִף סְנַהֲדְרִין
(סְנַהֲדְרִין לו').

בְּטֶנֶךְ עֲרַמַת חֲטִיִּים. זוֹ תוֹרַת
מִכָּאן וְהַכְּרֵעִים מִכָּאן וְהִיא בְּאִמְצ
סְפָרִים מִכָּאן וּשְׁנֵי סְפָרִים מִכָּאן וְז'
עֲרַמָּה שֶׁל חֲטָאִים. ד"א נִמְשְׁלוּ יֵשׁ
סְדוּקָה כֵּן יִשְׂרָאֵל סְדוּקָה מִלֵּה
לְחַטָּה, מַה חֲטָה זוֹ סוֹפְגַת כֵּךְ יֵשׁ
אוֹמוֹת הָעוֹלָם כְּמוֹ שְׁנֵאמַר וְאֲבָל
וְכַתּוּב חֵיל גּוֹיִם תִּאֲכַלְוּ ד"א נִמְ'
חֲטִיִּים הִלְלוּ פְּסוּלָה שְׁלֵהֵם נִמְדַדְדוּ

5

לגאול קרי: לגאול לי פן אשחית את נחלתי
 גאל לך אתה את גאולתי כי לא אוכל
 לגאול: וזאת לפנים בישראל על הגאולה

לי על דאית לי אתתא
 לית לי רשו למסב
 אוחרניתא עליה, דלמא
 תהו למצו בבית, ואיהו
 מחפיל ית אחסנתה

פרוק לך את, ארום דלית לך אתתא, ארום לית אנא יכול למפרוק: וזכרתא מנהנתא
 בעדנא דו מלקדמין מתנתנא בישראל, בזמן דשקלו וטרון ופרקו ומחלפן חד מן חבריה,

שפתי חכמים

רש"י
 (ו) פן אשחית את נחלתי. ועניו. כמו נחלת ה' (מחלים לכו א), למת פגס בזרעו, שנאמר לא יבוא עמוני ומואבי (דברים כג ד), וטעה בעמוני ולא עמונית: (י) על הגאולה. זו מכירה:

אבן עזרא

(ו) פן אשחית את נחלתי. היתה לו נחלה רבה ויש אומרים רמז על אשתו: גאל לך. הנה נחתי לך רשות, כי אני לא אוכל: (י) לפנים. בימים קדמונים שעברו, כמו הפנים שהם הראשונים: על הגאולה. אם אדם יגאל, או יחליף שדה בשדה:

רבינו עובדיה מברטנורה

כמו שנאמר כי חלק ה' עמו וגו' (דברים לג ט), וכתוב והיה ה' למלך על כל הארץ. ולזה התחיל כאן ואמר ביום קנותך השרה וגו', שמיים הגאולה ואילך יודע שמו של הקב"ה שהוא אחד וישראל גוי אחד בארץ. וקנות הוא לשון גאולה, כמו שנאמר עד יעבור עם זו קניית (ממות טו טו). והשיב וישראל ואמר שאי אפשר שיעשה מעשים שיגאל בזכותו.

[ו] וזה שאמר לא אוכל לגאול פי. לפי שאם תעשה הגאולה בזכותי, יבא כל כך צרות בעולם שנחלתי תהיה נשחתת, וזהו שאמר פן אשחית את נחלתי. כמו שמצינו בכן כוזבא שהיה לו להיות משיח, שכן היה מבית דוד, ולא היה יכול להושיע את ישראל, ולא נחה עליו רוח ה'; לפי שישאל אכלו וכבר את זכותם כימו חזקיהו, כמו שנאמר במאמר רז"ל. וכיון שאין להם זכות אם לא היה הקב"ה עושה למען שמו הגדול, היו ראויים שיפרע מן הרשעים, כמו שנאמר וברוח שפתיו ימית רשע (ישעי יא ד), ובהיות שרובם היו כולם מתים והיתה נחלה נשחתת, וזה שאמר לא אוכל לגאול פן אשחית את נחלתי.

וכפ' הדברים הנוגעים בגאולת ישראל נגלו לדניאל, יאמר על בן כוזבא כהתם הפושעים יעמוד מלך על פנים ומבין חזרות (יטל ט כג). והטעם שאמר על פנים אמרו רז"ל באיכה רבתי, מה כוחו של בן כוזבא, אמרו בשעה שהיה יוצא למלחמה היה מקבל אבני בלסטראות באחת מן ארכבותיו, והיתה נחת ממנו והורג כמה נפשות. א"ר יוחנן ר' עקיבא כד חזי לבן כוזבא אמר דרך כוכב מיעקב אל חקרי כו' זה

ומה שאמר אחר כך: ונפלאות ישחית וגו' (יטל טס), הם כל המלחמות והנפלאות שעשה בן כוזבא: ומה שאמר והשחית עצומים ועם קדושים (טס), הוא מה שאמרו חז"ל שהיה לו ק"ן אלף מטפי דם באצבעו, שלחו לו חכמים עד מתי אתה עושה בעלי מומין בישראל, שהיה עושה שישמרו האצבע על שלהבת, עד שהיה מטיף ממנו דם לראות אם יש להם גבורה, ואותם שלא היו יכולים לסבול לא היה מוליכן, עמו למלחמה, ובוזה השחית רבים מישראל, ועליהם נאמר והשחית עצומים ועם קדושים. העצומים שהיו הולכין עמו למלחמה, והקדושים שלא היו יכולין לסבול. ומה שאמר ועל שכלו והצליח מבמה, כמו שאמרו רז"ל על ר' אלעזר המודעי שהיה מתפלל על ביתר, שלא תחרב ולא היו יכולין לכבשה, עד שעשה אותו כותי מרמה, והרג בן כוזבא לר' אלעזר המודעי, ונכבשה העיר. ועל זה אמר והצליח מרמה בידו ובלבבו יגדל, שהיה חושב בלבו שר' אלעזר קושר עליו והרגו, ומה שאמר בשלוח ישחית רבים, רוצה לומר שבאותה שלוח שעשה עם כותי וקבל דבריו, השחית העיר שתכבש. ועל שר שרים יעמוד,

בהיות שהוא היה ראוי להיות לישראל והיה מושל על כל החריבים בשביל שלא ניתן לו נכונה עליו ידו ורוחו של ד ובאפס יד ישרה שאם היה לו השרים ולא היה נכנע, והקב"ה נחלתו:

וכשהתחיל דניאל לדבר בזה קדוש מדבר לפני

בקה, וכן כשמגלין לו זה היה שכה פה פלוגי אלמוני, אם כן הוא ביד הקב"ה בעצמו כדי ל בין האומות, וזה שאמר גאל אתה בהיות גואל את שמך שאמר גאל לך אתה את גו לגאול. אמר ישראל אין בני באופן שאתה רוצה. וזו היתה כ על בן כוזבא, לפי שלא היו צריך שיעשה למען שמו יתג ודרחם על ישראל האריך זמן ה יחזור להעריב לישראל ועד ש הקב"ה, ומראה הערב והבקר רוצה לומר שאף על פי שהו שהראיתך למעלה לא היתה הקב"ה היתה שלימה ואמיתית עתה: אנו רשעים כמו שהיו בי שעברו מאז ועד עתה דאות עונותינו:

ומה שאמרו חז"ל אין בן דו לחולה ולא נמצא שנאמר

וזה הרוחם כשמן אוליך (ימקל טז) ההוא אצמיה קרן לבית ישרה המאמר דע, שמעת שאנו בגל נחש הקדמוני, ומה נרמז לנו נחש כאותו ארכובה שהיה בליסטראות, להורות שמה שא כחו ולא בכחו, שלא נמסר לנו שנמצא בישראל שהוא גורם החולי עד עתה לא יוכל להרי תנוח רוח של הקב"ה על משי ודוד נולד אחד מזרע יהודה שו לישראל, אם היו מרפאים עין נ שעיכב לבן כוזבא, שבמקום

(ז) על הגאולה ועל התפורה ג

ועל-התמורה לקים כל-דבר שלף איש
 נעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל:
 ה ויאמר הגאל לבעז קנה-לך וישלף
 נעלו: ויאמר בעז לוקנים וכל-העם
 עדים אתם היום כי קנית את-כל-אשר
 ידך לקניא וקני לך, וטלע בועז ית נרתיק יד ימיניה וקניה ליה: ויאמר בועז לסביאי

ומקמינן כל מדעם, מלע
 גבר ית נרתיק יד
 ימיניה ואושיט ביה
 קניין לחבריה, והפין
 נהגין למקני בית
 ישראל חד מן חבריה
 קדם סהדיא: ה ויאמר
 פרקא לבעז, אושיט
 ידך לקניא וקני לך, וטלע בועז ית נרתיק יד ימיניה וקניה ליה: ה ויאמר בועז לסביאי

רש"י

קונין כליו של קונה, וצועז נתן לגואל. ויש אומרים
 קונין כליו של מקנה, וגואל נתן לצועז: וזאת
 התעודה בישראל. משפט העדות:

אבן עזרא

חליפין והטעם שקבלת זה הנעל ונתת תחתיו
 גאולתך. וטעם נעל בעבור שהוא נמצא תמיד, ולא
 יתכן להסיר חלוק או מכנסים שלא יסאר ערום. ויש
 אומרים כי הגואל שלף נעלו ונתנו לבעז, והטעם

רבינו עובדיה מברטנורא

הם נשארין עם הגיל, רוצה לומר עם החומר
 ומקבלים נבואה מגבריאלי, ולא פה אל פה כמשה
 רבינו עזי: ומצאנו שהורים מחומר,
 שירחיק הקב"ה חומר הנחש מתוך ישראל
 לעולם, ותשוב הברכה לישראל כימי קדם, כמו
 שאמר הכתוב:

[ט] כי קנית את כל אשה לאלימלך ואת כל
 אשה למחלון וכחלון מיד נעמן. ובכל משמורת
 הבוקר שהוא המשמורת הג' וגם במשמורה הב'
 מחצי הלילה ולהלן, ממחנת הכנסת שיקרבה הקב"ה
 בתחמיו, ושחכון מלכות בית דוד, ובשביל זה היה
 דוד קם בחצות לילה, כמו שאמר הכתוב חצות
 לילה אקום להודות לך (ספלים קט, ט), לפי שהוא גם
 כן במהכבה במקום הכנסת עם האבות, ויאיר הקב"ה
 הבוקר עליהם, וזה שאמר הכתוב ותשכב מרגלותיו
 עד הבקר, ומה שאמר ותקם בטרם יכיר איש את
 רעהו (למל ג ט), רוצה לומר כי מזמן שאנו בגלות
 כמו שאבדנו הברכה מיד הקב"ה, כן אבדנו הנבואה
 שבעונותינו אינו מצוי בינינו עתה, לפי שהאיש
 גבריאלי אינו מכיר עתה לרעהו שהוא יעקב, רוצה
 לומר להשפיע עליו הנבואה כימי קדם, שתמצא
 הנבואה בישראל והכנסת תהיה קמה, וזה שאמר
 ותקם בטרם יכיר איש את רעהו:

ולגלות עוד זה הסוד, כתיב בטרומ, הוא בוא"ו של

תמורה. זו חליפין: שלף איש נעלו. זהו קנין,
 כמו שאנו קונין בסודר נמקום נעל. ורבותינו ז"ל
 (גי' מ) נחלקו בדבר מי נתן למי, יש אומרים
 וזאת התעודה. מגורת עדות על זה היו מעידים.
 ויש מפרש כמלת תעודה רגילות ומנהג והראשון
 הוא הנכון: (זו) וישלף נעלו, בועז שלף נעלו ונתן
 אותו לגואל, והנה זה כאשר אמרו חכמינו ז"ל

אמר למשה רבינו ע"ה של נעליך מעל רגליך נעמם
 (ויקרא טו) וביהושע (יהושע ט טו) אמר נעליך לשון רבים,
 רמו לנו שיטהרו ישראל מעון הנחש, שהוא הנלך
 בעפר ומלקט ממנו במנעל, ולפי שיהושע היה חומר
 יותר, אמר לו נעליך לשון רבים, שבהיותם טהורים
 מזה החומר שהיה בתוך ישראל יוכלו להשיג דברים
 עליונים, והפעולה שנעשת על ידם יתקיימה, וזה
 שאמר וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל
 התמורה, לפנים רוצה לומר הקב"ה היה מדבר עם
 משה פה אל פה, כמו שנאמר ודברת ה' עם משה
 פה אל פה כאשר ידבר איש אל רעהו (מדבר יג ט)
 ודברת ה' עם משה פה אל פה כאשר עשה
 תמורה בסדר הנבואה שהשפיע על הנביאים הוא
 גבריאלי, והמושפעים הם ישראל ורע יעקב, ובשניהם
 נאמר איש, שנאמר והאיש גבריאלי (דעל ט ט),
 וכתוב ויעקב איש חם (מלכים ב טו ט), ומצד
 שמושה רבינו ע"ה היה לו לכתוב דברי תורה
 לקיים כל דבר, עשה הקב"ה שיפרש עצמו מהחומר
 ולשלף נעלו, ועל שם שנאמר כמשה והאיש משה
 עניו מאוד (מדבר יג ט) אמר כאן שלף איש נעלו
 ונתן לרעהו, רוצה לומר נתחלף במשה סדר הנבואה
 שידבר עם הקב"ה פה אל פה, כאשר ידבר גבריאלי
 הנקרא איש עם יעקב רעהו שנקרא גם כן איש.
 אבל לא נתחלף לנביאים אחרים, שאף על פי שאמר
 נביא מקרבך מאחיק כמוני (דברים י טו), עם כל זה

יעקב, כמו שרמו בפסוק
 (ויקרא טו ט) שהוא מלא בוא
 אזכור (ט), האריך עלינה
 לא ידע וכסיל לא יבין,
 עמנו חסד ואין אנן מבי
 הכתוב ויאמר אל ידע כי
 ידע, שידוע הוא שהמדה
 עשרה, והיא כגורן שבה
 לכל אחד כפי מעשיו, ו
 אנשים, והקש למאכל בה
 צדקתך כהרי אל וגוי תו
 הפסוק תמצא תיבות
 אותיות שהיא שמו של
 בעליונים ובתחתונים. ופוח
 חי רצון, הכוונה כפי רצון
 לבוראו, כך הקב"ה משפ
 מושפע באדם והראוי להיו
 בכהמה וזה שאמר אדם נו
 וכמה אוכלים בעולם הזה
 לבוראם אלא שהקב"ה נות
 לבהמות והכל הוא בצדק
 דעת אדם כשהכבוד הבא
 הכסא באיזה אופן מושפ
 הכבוד שם בכנסת ושאר
 אמר וצדקתך אלהים (מלך
 על פי שאתה רואה שו
 צדקתו של הקב"ה משפי
 עליונות שהשפעתה נמצאו
 אשר עשית גדולות אלהיך
 שיעשה כמעשיו וגבורותיו
 וגם בזה הפסוק יש בי
 להודיענו כי כמו
 מלמעלה למטה ובין מלמ
 יתברך בין מלמעלה למט
 שפסוק אחד אומר תהום ו
 ב' אומר עד מרום שהוא
 נמשלה לגורן כמו שאמר
 התבואה, אף על פי שאנ
 האשה שהיא הכנסת ב'
 הברכה, שכן כתיב אחר ה
 בהיותם בארץ אויביהם י
 (ויקרא כו ט), והברכה שו
 להשפיע על ישראל למטו
 שלף איש נעלו. מלמד ש
 ד"א נעלו של מי של בועז,
 ערבון.)

מִשׁוֹן דְּחַלְתִּי עַל לְבָא: כָּכֶם אֶת־הַמָּאֲרָה וְאֶרְוִיתִי אֶת־בְּרֻכּוֹתֵיכֶם
 גִּהָא אָנָּא נְזִיף לְכוֹן וְגַם אֶרְוִיתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שְׂמִים עַל־לֵב:
 בְּעֵלְלַת פִּר זִרְעָא וְאֶגְלִי בְּהַתַּח חוֹבִיכוֹן עַל־גִּהְנִי גַעַר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזִרְוִיתִי פֶרֶשׁ →
 אֶפִּיכוֹן וְאֶבְטֹל רִבּוֹת עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגִּיכֶם וְנִשְׂא אֶתְכֶם
 חַגִּיכוֹן וְיִתְמַנַּע חוֹלְקִיכוֹן אֱלִיו: דִּ וְיִדְעֶתֶם כִּי שְׁלַחְתִּי אֵלֵיכֶם אֶת
 מַצִּיחָה: דִּ וְיִתְדַעוֹן אֲרִי

רש"י

(ב) וארותי. וקללתי את ברכותיכם. מה שניך לצדך לנס הדגן והמירוש והיטהר: וגם ארותיה. ונאמת אין לתלות הדבר על תנאי שמלתי נאם לא ישמעו, כי ידעתי שלא תשמעו, לפיכך אני מעתה

(ג) וארותי את ברכותיכם. מה שניך לצדך לנס הדגן והמירוש והיטהר: וגם ארותיה. ונאמת אין לתלות הדבר על תנאי שמלתי נאם לא ישמעו, כי ידעתי שלא תשמעו, לפיכך אני מעתה

מצודת ציון

(ב) המארה וארותי. מלשון אריה וקללה: (ג) גוער. ענין זעקת נזיפה: זוריתי. אפור. כמו מזרה ישראל (ימיה לא ט): פרש. זבל וצואה. כמו וקרבו ופרשו (ויקרא ד יא): חגיכם. כן יקראו הקרבנות לפי שרובם באים בחג. וכן אסרו חג בעבחים (תהלים קיט ט):

מצודת דוד

וארותי את ברכותיכם. רוצה לומר את הברכה שברכתי אתכם מעת הוסד היכל ה', כמו שנאמר בתגוי (כ ט), אהפוך לקללה: וגם ארותיה. רוצה לומר גם המארה המשמשת עתה איננה במקרה, כי אני ארותיה, כי אינכם שמים על לב להזהר בכבודי: (ג) הנני גוער לכם. בעבורכם אגער את הזרע לבל תצמח: זוריתי. אפור זבל על פניכם. וחוזר ומפרש, זבל מהבהמות שאתם מקריבים לפני, שהוא הדבר היותר נמאס בבהמה, אותו אפור לבנות אתכם בו כדרך שאתם מבזים שמי: ונשא. העון הזה שבידכם ישא אתכם אל הבזיון הזה: (ד) וידעתם. דעו לכם, אשר שלחתי אליכם המצוה הזאת להיות נזהרים בכבודי הוא למען תקבלו גמול טוב, להיות מתקיים הברית אשר כרתי עם שבט לוי, רוצה לומר עם אהרן ראש השבט, כי עמו כרתי הברית להיות הכהונה לו ולזרעו אחריו:

רד"ק

(ב) בככם. במקבלים ובמביאים: את ברכותיכם. שברכתי אתכם אחר בנין הבית כמו שכתוב, אמר אחר שאתם מבזים אותי בקרבנותיכם, אהפוך לכם הברכה למארה: וגם ארותיה. כלומר עד עתה ארותי הברכה שנתתי לכם מעת שהחליתם לבנותי בהבאת הקרבנות, ועתה אוסיף עוד במארה אם לא תשמעו: (ג) הנני גוער לכם. ענין השחתה, כמו גערת גוים (תהלים ט ו). לכם, בעבורכם: זוריתי פרש. זוריתי מלעיל, והוא מבנין הדגוש, כמו מזרה ישראל (ירמיה לא ט). "פרש" זבל הבהמות, כמו (ואת) [על] פרשה (במדבר יט ה). אמר תחילה פרש ואחר כך פירש ואמר פרש חגיכם והוא כמו כבשים, רוצה לומר כי בהמות הקרבנות יקראו חגים, וכן אסרו חג בעבחים (תהלים קיח כז), חגים ינקפו (ישעיה כט א), חלב חגי (שמות כג יח), ונקרא הקרבן חג לפי שרוב הקרבנות קרבים

באג. ורוצה לומר בזה הענין כמו שאתם מבזים אותי בקרבנות, כן אבזה אתכם בהם, כי הדבר הנכזה שבבהמות והוא הפרש אורה אותו על פניכם, כלומר אשים אתכם לבשת ולבזיון מפני הרעב, שאשחית הזרע שתזרעו, ואתם תשארו בחסרון לחם, ותהיו לבושת בין הגוים אשר סביבותיכם, כי ברעב יהיו לבושת כמו שאמר (יואל ב יט) ושבעתם אותו ולא אתן אתכם עוד (חרפת רעב) [חרפה] כגוים, והרי אתם לבושת ולבזיון, כאילו זריתי פרש על פניכם: ונשא אתכם אליו. העון ישא אתכם אל הבזיון הזה, מדה כנגד מדה, אתם ביותם אותי ותהיו נבזים. ויונתן תרגם האנא נזיף לכוון בעללת ארעא וגו': (ד) וידעתם, להיות בריתי את לוי. לפיכך אני מצוה אתכם כל כך, לפי שארצה שתהיה בריתי עם שבט לוי שקיימתי:

מדרשי חז"ל

(ג) זוריתי פרש על פניכם וגו' אלו בני אדם שמניחין דברי תורה ועושין כל ימיהם כחגים, אמר רב לוי אמר רב פפי אמר רב יהושע: לאחר שלשה ימים כריסו נבקעת ונופלת לו על פניו, ואומרת לו טול מה שהנחת בי (שבח קנא):

דבולא אורג אנואכג

דאינו בני מהימנותא. בסעודת אלה ניכרים ישראל שהם בני המלך, שהם מוהיכל המלך, שהם בני האמונה ומאן הפנים חד סעודתא מנייהו אחזי פנימותא לעילא ומי שפונם בסעודה אחת מהן, מראה פנם למעלה ואחזי גרמיה דלאו מבני מלכא עלאה הוא, דלאו מבני היכלא דמלכא הוא, דלאו מזרעא קדישא דישאל הוא ומראה עצמו שאינו מבני המלך, שאינו מבני היכל המלך, שאינו מזרע ישראל קדושים הוא ויהבין עליה חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם, וכו'. ונחמנים עליו חומרא של ג' הברים, דין נהינם וכו'.

ותי'. בכלהו שאר זמנין וחנין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני בכל שאר מועדים וחנין, צריך אדם לשמח ולשמח עני ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סני דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא ואם הוא שמח לבדו ולא נחן לעני, עונשן גדול שהרי שמח לבדו ולא נחן משמחתו לאחר עליה כתיב. עליו בחוב, מלאכי ב וזריתי פרש על פניכם פרש חניכם, ואי איהו בשבתא חדי אע"ג דלא יהיב לאחרא, לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחנין, ואם כשבת שמח לבד, אע"פ שלא נחן לאחריהם לא נחמנים עליו עונש כמו בשאר חנים ומועדים דכתיב. פרש חניכם, פרש חניכם קאמר, ולא פרש שבתכם, וכתיב ישעיה דודשיכם ומועדיכם שנאת נפשי, ואלו שבת לא קאמר, ובניני כך כתיב. בניי ובין בני ישראל, ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא וכיון שכל האמונה נמצאת בשבת יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא, נשמתא עלאה, נשמתא דכל שלימו בה כדוגמא דעלמא דאתי נחמנים לו לאדם נשמה אחרת, נשמה עליונה, נשמה שכל השלימות בה כדוגמא העוה"ב. ובניני כך אקרי שבת ולכן נקראת שבת מהו שבת. שמא דקודשא בריך הוא, שמא דאיהו שלים מכל סטרוי שם הקב"ה, שם שהוא שלם מכל צדדיו.

אמר רבי יוסי, ודאי כך הוא. ווי ליה לבר נש דלא אשלים דרווחא דמלכא קדישא אוי לו לאדם שלא משלים את שמחת המלך הקדוש ומאן חדווחא דליה, אלון תלת סעודתי מהימנותא ומהי השמחה שלו, אלה ג' סעודות האמונה סעודתי דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו, וכלהו חדו על חדו מהימנותא שלימותא מכל סטרוי סעודות שאברהם יצחק ויעקב כלולים בהם, וכולם שמחה על שמחה, אמונה שלימה מכל הצדדים.

תאנא למרנו בהדין יומא מתעטרן אבהן וכל בניי ינקין מה דלאו הכי בכל שאר חנין

נפיש

ביאור המאמר

ידיד

ביו"ט, מפני שביו"ט הגשמה נחוספה מענפים שונים, בפסח מצד החסד לבד, בעצרת מצד הת"ח לבד, בסוכות מצד הנבונה לבד, ובר"ח מצד הירח שנחחדש מהרמ"ק.

אמר רבי יוסי וכו' תלת סעודתי מהימנותא ג' סעודות האמונה סעודתי דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו סעודות של אברהם יצחק ויעקב כלולים בהם. וז"ל הרא"י: לאו דפליג אר"ש אלא מוסיף על דבריו שגם ג' אבות נכללים בהם. כי יעקב נכלל בסעודת הלילה כסוד שהוא תיקן תפלה ערבית, תיקן וקשש לה כתבשטתא. סעודת שחרית חסד לאברהם. סעודת מנחה הוא יצחק. רהיני עת הדין נמתק ונעשה עת רצון. וז"ל חדו על חדו ר"ל שמחה כללות ג' אבות על שמחה נילוי המדות הנזכרות באופן שהיא שמחה שלימתא מכל סיטרוי. ועיין בעיונים ד"ה א"ר יוסי תלת סעודתא וכו'. תאנא למדנו בהדין יומא מתעטרן אבהן מנ' ראשונות וחוזרים ומשפיעים לבניהם שהם נה"י כסוד עמרת. וקנים בני כנים וכו'. ועיין בעיונים ד"ה בהדין יומא מתעטרן אבהן. בהדין יומא אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין ביום זה החורה מתעטרת בעטרות שלמות. ולכן אנו מוציאים בשבת ס"ח מלוכש במפות יפות וגאות ורימוני כסף

המלכות סעודת הלילה הנקראת סעודת חקל.

ותי'. בכלהו שאר זמנין וחנין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני בכל שאר מועדים וחנין, צריך אדם לשמח ולשמח עני. וז"ל הרמ"ק: הנה מענין זה ראיה להיות שבת כל ישראל זוכים משולחן נבנה ובשמחתו אנו שמחים ובעל הסעודה והשמחה ישמח בשמחתו לכל אשר יתפוז. ואין אנו חייבים לשמח זולתינו. מה שאין כן בימים טובים שהם ימי שמחתנו ואנו בעלי הסעודה ואנו חייבים לשמח כל הנמצא בלי שמחה. ולפיכך ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סני וכו' ואם הוא שמח לבדו ולא נחן לעני, עונשן גדול שהרי שמח לבדו ולא נחן משמחתו לאחר. וכל זאת ביו"ט, אבל בשבת כתיב בניי ובין בני ישראל שהקב"ה הוא בעל הסעודה והוא משמח אותנו. ועיין בעיונים ד"ה ענין הזמנה העני לסעודה. ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבת ר"ל שיום השבת כולל כל האצילות כסוד עונן ערך עתיקא נהר מלכא נן משרוניחא, כנגד כל אלו יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא מהמלכות נשמתא עילאה מהת"ת נשמתא דכל שלימו מהבינה וז"ל כדוגמא דעלמא דאתי שאדם מתערן כשבת כאן כעידונו בעולם הבא. ואין זה רק בשבת ולא

מזמור לדוד הבו לה'
במזמור זה צריך לכוין להעלות עולמות כ"ע למעלה, אך אין הדבר נעשה בבת אחת אלא מעט מעט. ולכן תחילה צריך לכוין להעלות ג"ר דעשיה דהיינו חב"ד דעולם העשיה מרונה אחת לנהי ריצירה. וזה נעשה כשאומר ג' פעמים הבו א. א. הבו לה' בני אלים. ב. הבו לה' כבוד ועז. ג. הבו לה' כבוד שמו. אח"כ צריך לכוין להעלות ד"ת דעשיה כך: חג"ת עולים למקום חב"ד דעשיה, נה"י עולים למקום חג"ת דעשיה, והמלכות עולה למקום נה"י.

ג' באי כלה שבזמר לכה דודי עז כאן העליון את עשר ספירות של עולם העשיה. כעת נמשיך להעלות את ספירות עולם היצירה, דהיינו להעלות את חב"ד דיצירה לנה"י דבריאה, חג"ת דיצירה לחב"ד דיצירה, ונה"י דיצירה אל מקום חג"ת דיצירה. וזה נעשה ע"י ג' פעמים בא"י להעלות ג"ר וז"ל ע"י שם מ"ב שכסריאה שהוא אחי"ה יח"ו. והענין כי לעולם, שם מ"ב של העולם העליון שנמצא בו"ח שבו, מעלה את ה"ת של העולם שחתחתיו. והנה ער כה בעולם העשיה עלו ה"ת ע"י שם מ"ב שביצירה שהוא אכ"ג יח"ץ וכאן ז"ת שביצירה עולים ע"י שם מ"ב שכסריאה שהוא אחי"ה יח"ו. ומשני השמות האלה יוצאים ז' מרגלן כפי שראא כע"ה להלן. והנה, כשהעליון את עולם העשיה, הקדמנו להעלות את הג"ר ואח"כ את ה"ת. ואין זה הסוד הרגיל, כי בדרך כלל עולים מלמטה למעלה דהיינו תחילה עולים ה"ת ואח"כ עולים הג"ר, והיינו שכביכול ה"ת דוחפים את הג"ר לעולם שעליו. והטעם הוא שאם היינו מעלים תחילה נה"י דעשיה למקום חג"ת דעשיה (וכאוחו זמן כביכול נה"י דוחפים את חג"ת למקום חב"ד וכך הלאה), היו הקליפות ממלאים את אותו חלל יונקים מהמלכות. אבל אם אנו מעלים תחילה את הג"ר דעשיה ליצירה, הם מקבלים אור נעלה מהיצירה ומורידים אותו לספירות דעשיה ואז נדחקות הקליפות לתוכם ונוקבא רבה ושוב אינן יונקים מהמלכות.

וכאן עולים תחילה ד"ת דיצירה ואח"כ ג"ר. ולכן צריך לכוין תחילה בו"ח שמח מרגלאן השולטים ביום השבת והם יוצאים מהשם מ"ב דבריאה שהוא מעלה את ה"ת דיצירה.

ס"ו גמג' ז' פ"ו י"ז נ"ס

מרוכבם מכל העמים חשק ה' צבם ויצחר צבם כי אחם המטע מכל העמים, אמר להם הקצ"ה לישראל חושקני צבם, שאפילו צבעה שאני משפיע לכם גדולה אחם ממטעין עזמיכם לפני. וכן מלינו צנצואה שהקצ"ה צוחר צנמוכים ועמויים ומשכין שכינתו ציניהם, ככתוב (ישעיה נז טו) אשכון אח דכא ושפל רוח.

אמנם צלעם הרשע מדה אחרת היתה צו, וכל הילוכו היה צרוח גבוהה ויותרת הגאולה, וכמו שהעיד הכתוב ויקם צלעם צצוקר ויאמר אל שרי צלק לכו אל ארצכם כי מאן ה' לחתי להלוך עמכם, אלף עם שרים גדולים מכם, למדנו שרוחו גבוהה, ולא רצה לגלות שהוא צרשוחו של מקום, אלף צלשון גסות, לפיכך ויוסף עוד צלק שלוח שרים רצים ונכצדים מאלה.

ולזה רמזו לו לצלעם אחם מצקש לעקור אומה החוגגת שלף רגלים צענה, היינו צצני ישראל צאים שלף פעמים צענה לעלות וליראות ולהשתחוות לפני הקצ"ה בהשתחוה פנימית והכנעת הנפש, ובהיות כן חציצין ויקרין המה עד מאד צעיני הקצ"ה הצוחר צעמויים ונמוכים, ולעומת זה אחם להיותך גאותן וגם רוח הכך מאום ומחועצ אלל הקצ"ה, ככתוב (משלי עז ה) חועצת ה' כל גצה לב, ועל כן לא תהא צכוהך לקללם ולאצדם.

*

76 ג עוד יש לפרש דברי רש"י, מה עשיתי לך כי הטיחני זה שלף רגלים, רמז לו אחם מצקש לעקור אומה החוגגת שלף רגלים צענה. ויש להבין מדוע רמזו לו דייקא עיני שלף רגלים.

ונראה צהקדם לצחר מאמר הגמרא (חגיגה ג) דרש רבא, מאי דכתיב (שיר

השירים ז צ) מה יפו פעמיך צנעלים צה נדיב, כמה נאון רגליהן של ישראל צעעה שעולין לרגל, צה נדיב צחו של אצרהם אצינו שנקרח נדיב, שנאמר (תהלים מז י) נדיבי עמים נאספו עם אלחי אצרהם. וקשה מה ראה הכתוב לשבח ולפאר את ישראל דייקא צמנעליהם וצרגליהם, והלא צני ישראל צאו לעלות וליראות את פני ה' צקדושה גדולה צכל קומת אצריהם, גם ל"צ מדוע הזכיר כאן רק את אצרהם אצינו ולא שאר האצות.

ויבואר צשנקדים דבר נחמד ששמעתי משמיה → דהגאון צעל חתן סופר זללה"ה על הפסוק (רוח ד ז) וזאת לפנים צישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו. כי מלינו שהמנעל הוא דבר יקר מאד צחיי האדם, כמו שאמרו חז"ל (שבת קכט). לעולם ימכור אדם קורות ציתו ויקח מנעלים לרגליו. ולזה צה הכתוב להשמיטנו גדול מדת החסד שהיה צצני ישראל, וזאת לפנים צישראל, כך היה דרכן של ישראל מאז ומקדם, על הגאולה, כשהיה צריך לגאול אדם מישראל משציו ומאכרו, ועל התמורה, כשהיה צריך להמיר מצבו הקשה של צר ישראל שהיה נחון צמלוקה, שלף איש נעלו ונתן לרעהו, שאפילו הנעל שהוא דבר יקר מאד היו חוללים מעל רגליהם ונחנים לחציריהם, עכ"ד.

והגה אף שמלות אדקה וחסד נוכח צכל עת וצכל זמן, מכל מקום צשלף פעמי רגליו יש חוספת מצוה ואזהרה יחירה לגמול חסד עם עניים ולהחיות לב מדכאים ומרי נפש, כדאיתא צצוק"ק (יתרו דף פח:) חא חזי צכלבו שאר זמנין וחגיין צצני צר נש לחדי ולמחדי למסכני, ואי הוא חדי צלחודוי ולא יהיב למסכני עונשיה סגי, דהא צלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא, עליה כתיב (מלאכי צ ג) וזריתי פרש על פימם פרש חגיכם, ואי איכו צצצחא חדי, אף על גב דלא

יביז לאחרא לא יבצין עליה עונשא כשאר זמנין וחגיגין, דכתיב פרש חגיבס, פרש חגיבס קאמר ולא פרש שבחכס, עכל"ק.

וכן פסק הרמב"ם בהלכות יום טוב פ"ו ה"ח' וכשהוא אוכל ושוחה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שמוטל דלתות חלרו ואוכל ושוחה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחה מזהו אלא שמחה כריסו, ועל אלו נאמר (הושע ט ד) זבחיכם כלחם אונים להם כל אוכליו יעמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר (מלאכי ג ג) זרחיו פרש על פניכם פרש חגיבס. (ולפלא שהרמב"ם צהלכה זו כותב ממש כדברי הזוכר הקדוש, אף שציינו עדיין לא נתפרסם ספר הזוכר בעולם).

וזרו ציור מואמר הגמרא, דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמי"ך צנעלי"ם בת נדיב, כמה נאין רגליהן של ישראל צנעה שעולין לרגל, כי צה הכחוצ לשבח ולפאר גודל מדה החסד אשר היה צבני ישראל בזמן עלייתן לרגל שלש פעמים בשנה, ודבר זה היה יוכר בזמנעליהם וברגליהם, שאפילו אח נעליהם היו שולפין מעל רגליהם ומוחנין לחציריהם, ועל זה דרשו בת נדיב צחו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, כי מדה הצדקה והחסד מורשה היא לישראל מאברהם אבינו מקור החסד אשר הוא היה גומל חסד עם הצריות צנדיבות הלז, ובני ישראל היו אוחזין מעשי אבותיהם צדיהם לעסוק בצדקה וחסד צפרע צעת שמחה החג שלש פעמים בשנה.

אמנם מדתו של צלעס הרשע אחרת היתה, ולא די שלא היה נותן מממונו לעניים אלא שהיה חומד ממון אחרים, ככתוב ויען צלעס ויאמר אל עבדי צלק אם יתן לי צלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' אלהי, ופירש"י למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון

אחרים, אמר ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו. ולזה רמזו לו לצלעס אתה מצקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה, כי בני ישראל עוסקים שלש רגלים בשנה בצדקה וחסד צמדה יחירה, ומפזרים כל ממונם להחיות לב עניים ואציונים, ולא כמדחק שיש לך נפש רחבה לחמוד ממון אחרים מצלי לחת לעניים כלום, וצחיות כן גדלה כוחם וזכותם של ישראל ולא אוכל לקלסם ולאצדם, ומה גם כי אף אם תקלסם יוכלו להפוך הקללה לצרכה צכה צדקה וחסד, כדאיתא צמדש (שמו"ר פמ"א ס"א) גדולה מחנות עניים שהופכת הקללה לצרכה.

L *

ד עוד יתבארו דברי רש"י, מה עשיחי לך כי הכיחתי זה שלש רגלים, רמז לו אתה מצקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה. וי"צ מפני מה רמזו לו דייקה ענין שלש רגלים יותר משאר זכוחים שיש להם לישראל.

צ לעיר מיניה כתיב, ויעמוד מלאך ה' צמשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה, ותרף האחון את מלאך ה' ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל צלעס אל הקיר ויוסף להכותה. פירש רש"י סחם גדר של אצנים הוא. וכבר עמדו מפרשי החורה להצין מה היתה כוונת מלאך ה' צמה שגרם לחיות רגלי צלעס אל הקיר, ומה גם לגדר של אצנים דווקא.

וי"ר צהקדם מה שדרשו חז"ל (סנהדרין לו.) על הפסוק (שיר השירים ז ג) סוגה צשושנים, שאפילו כסוגה של שושנים לא יפרצו צהן פרצות, והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא, אמריתו מדה שרי לייחודי צבדי גצרת, אפשר אש צנעורת ואינה מהצבצת, אמר ליה החורה העידה עלינו סוגה צשושנים, שאפילו כסוגה צשושנים לא יפרצו צהן פרצות. ופירש"י כלומר צאזכרה קלב וצבצלה מועטת הם

חס קוראים
חס אומרים
קריאת שמע
שכל הקרא
שמע, הקורא
ו' אלה הם
לאכל שמא
וכן יעצ
ס' לדרך זה
: ס' צמסו
ראשית וכמו
יענה ויקבל

או יאמר מועדי ה' כו' (ט) עם דברי
הזוכ"ק תא חזי מה צין שבתא
לשאר זמנין וחגיגין דאלו צשאר זמנין וחגיגין אי
חיכו בלחודי' חדי ולא יחיכו לאחרי עלי' כתיב
וזריתי פקש על פניכם פרש חגיכם חזל
צשבתא כו' חזל שצחכס לא כתיב, עד כאן:
ומה מתוק (י) לחיך אמרי נועס פה קדוש
החסיד הקדוש מוהר"ז נ"י שאמר
שזכו כוונת חז"ל צמשנה חין צין יום פוד
לשבת אלא אוכל נפש צלצד. ודקדק דתיבת

צלצד למה לי דכוי סגי לומר אלא אוכל
נפש, ואמר דחז"ל כוונו לדברי הזוכ"ק כנ"ל.
וזכו אומרים חין צין יום פוד לשבת אלא
אוכל נפש צלצד שיאכל צלצדו צלי העני
דצשבת שרי וציוס פוד אסור, ועונשי' סגי
אי לא יחיכו לאחרי למחדי, עד כאן דברי
פה קדוש שפחיס יושק:

ובעניוהינו אמרנו (כ) שגם המקרא קודש
דתיבת אוכל נפש. וכוח אף אשר
יאכל כו' יכוין לזה, וככה יחי' כוונתו דאחרי

תדרש נועם

ראשית והתחלה, וכמו שכתבנו למעלה,
(ישעי' נח, ט) ואז תקרא ויה' יענה, ויקבל הכל
לרצון, נ"ל: (ראה פ' צו, ד"ה לא תאפה ע' מ"ב)
ג) (ט) או יאמר מועדי ה' אשר
תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי,
ויבואר עם דברי הזוהר הקדוש (יתרו פה):
דכתב בא וראה מהו החילוק בין שבת
לשאר הימים טובים ומועדים וחגים וזמנים,
דאלו בשאר הזמנים והימים טובים, אם הוא
שמח רק לבדו ואין לו עניים סמוכים על
שולחנו, או עליו הכתוב אמר (מלאכי ב, ג)
וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם, דאין
נחת רוח לפני הקב"ה בשמחה זו דאינו
משמח בו גם את העניים והאביונים, אבל
בשבת קודש, אפילו אם הוא שמח בלבדו
ואין לו עניים סמוכים על שולחנו, אז גם
כן הוא לנחת רוח לפני הקב"ה, דהכתוב
אומר פרש "חגיכם" ולא פרש "שבתכם"
לפי דבשבת הוא בכלל אופן לנחת רוח לפני
הקב"ה, עד כאן.

בלבד, ודקדק דתיבת בלבד למה לי, דהרי
הי' די אם הי' אומר אין בין יום טוב לשבת
אלא אוכל נפש, ואמר דחז"ל כוונו לדברי
הזוהר הקדוש הנזכר, וזהו מה דאמרו אין
בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש "בלבד"
היינו דאם אוכל בלבדו ובעצמו ואין לו
עניים על שולחנו, אז יש חילוק בין שבת
ליום טוב, דזהו דבר המותר בשבת ואסור
ביום טוב כדברי הזוהר, דביום טוב עונשו
גדול מאוד אם אינו משמח את העניים
להזמין אותם על שולחנו לאכול בשעה
שהוא אוכל ומשמח את נפשו, ובשבת גם
אם אינו מזמין את העניים גם כן מקיים
המצוה של וקראת לשבת עונג, עד כאן
דברי פה קדוש ושפתים ישק.

ובעניוהינו אמרנו דגם המקרא
קודש אשר משם דרשו ההיתר למלאכת
אוכל נפש ביום טוב, והוא הכתוב (שמות יב,
טו) אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו
יעשה לכם, זה הכתוב גם כן יכוין לדרשה
זו, וככה יהי' כוונת הכתוב, דאחר דאמר
וזההיר כל מלאכה לא תעשה, נמצא דהיום
טוב הוא דומה להשבת לענין איסור
מלאכה, אמר דאף על פי כן יש הפרש

(י) ומה מתוק לחיך הם אמרי נועם של
הפה הקדוש של החסיד הקדוש מוה"ר זוסיא
נ"י, דאמר דזהו כוונת חז"ל בהמשנה (מילה
י) אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש

ס' וחושבים
ישה, היינו
או דקיינו
שמע והן
שם קריאה
שמע אמרו
מע, ולענין
הקורא
קריאה.

זה הדיבור
רם דיהי'
ס' והזמנים
לה" היינו
לה כדברי
רים יקרים
הם דנראה
מוסב על
את שמע,
לא תחשוב
ת העבודה
ל לרצון
היא רק

ברג"ל מוה"ר א"צו ראו אי גורווי צ"ב
אלצ ולי"ה דקיק טאניגראז

אומרו כל מלאכה לא תעשה וכרי זה דוגמת שבת, אמר הכפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו חמדי צלמודי, דנשבת שרי אצל ביום טוב יעשה האוכל לכם לך ולעני, וכבן נ"ל:

הג"ה

או יתכן (ל) יאמר אך אשר יאכל, הכונה כל מלאכה לא יעשה בהם. ידבר על המון עם שאינם עושים מלאכת גבוה לה' לבדו רק כל

מלאכתם הוא בעבור חיי ומוני דצווחין, אבל לעשות לה' על גלות השכינה, (מ) כמאמרנו בכוונת המשנה אין עומדין להתפלל, שמהראוי לאדם שלא יעמוד להתפלל כלל בהיותו מופבע בצרכיו ונצרך, רק מתוך כבוד ראש קלני מראשי כו', (נ) וזהו כל מלאכה כו' בהם בהמין עם רק אשר יאכל לכל נפש בעבור מזונם הדבר הזה עושים, ובאמת לא כן ולא נכון וטוב הדבר לעשות כן. רק ראוי כל התפלה שתהי' הוא לבדו על

תדרש נועים

(מ) וכאשר אמרנו בכוונת המשנה (ברכות ל:) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש, היינו דמהראוי להאדם ולא יעמוד להתפלל כלל בכוונה על צרכיו, דגם בעת היותו מוטבע בדאגותיו לצרכי עצמו וצריך לישועה גשמית, גם אז לא תהי' זאת כוונתו בתפלתו, רק כוונתו בתפלתו תהי' מתוך כבוד ראש, היינו על פי דאמרנו תו"ל (מנהרין מ.) דבשעה דישראל שרויים בצער או השכינה אומרת קלני מראשי, וזה הוא הנקרא כבוד ראש מה דהשכינה אומרת אינני קל מראשי, דזאת צריך דתהי' כל כוונתו בעת תפלתו, ובמקום שהוא מבקש להקב"ה דיסיר מאתו צערו וטרדו, יותר ראוי דיכוין דבקשתו הוא בשביל להסיר בזה את הצער מהשכינה הקדושה, דמצטערת בשעה דישראל שרויים בצער.

(נ) וזהו דאמר הכתוב כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יעשה לכל נפש, היינו דההמון עם זה מנהגם דאינם עושים כל המלאכת גבוה אך ורק בעבור לבקש על מזונם וצרכי גופם, ובשביל אשר יאכל לכל נפש היינו בעבור הצרכים הגשמיים, ובאמת לא כן ולא נכון הוא ולא טוב הדבר לעשות ולהתנהג כן, רק ראוי דכל המלאכת גבוה

וחילוק בין שבת ויום טוב והוא "אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו" היינו מה דאוכל הוא לבדו בלא עניים על שולחנו, דהוא דבר דבשבת הוא מותר, אבל ביום טוב צריך דתהא "יעשה לכם" היינו בלשון רבים, דביום טוב צריך דיהי' המאכל לשניים לך ולהעני, על ידי דיזמין עניים על שולחנו, וזהו דאמר יעשה "לכם" לשון רבים היינו לך ולהעני, והבן נ"ל:

(ל) הגה"ה או יתכן הכוונה בהכתוב כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יעשה לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם, דהכתוב ידבר כאן על ההמון עם, דהמלאכת גבוה של התפלה והלימוד הם אינם עושים בכוונה זכה דתהי' בלתי לה' לבדו, דכל מלאכתם מלאכת גבוה הוא אצלם רק בשביל צרכי עצמם, דזועקים ומתפללים רק בעבור בני חיי ומוזני, כמו שכתב בהתיקוני זוהר (ח' ו' כב.) דצועקים וכי' ומבקשים מהשי"ת תן לנו חיים ותן לנו מזונות, ואין מבקשים על גלות השכינה, אבל באמת צריכים לעשות המלאכת גבוה של התורה והעבודה והתפלה רק לשם ה', ולבקש על גלות השכינה אשר כביכול היא מצטערת בשעה דישראל הם שרויים בצער.

הוא לבדו יעשה לכם וכל ו הוא לבדו. (ס) או יעשה יתו על זה ראוי להתפלל ולעבדו לבדו, כנ"ל:

או יאמר בדרך (ט) המוסו ביום הראשון כ

והתפלה תהי' "הוא לבדו דכל עשיי' ותפלה שלכם הוא לבדו, הכוונה לבק לבדו, היינו על צער ו מצטערת בזמן דבני' שו

(ס) או יתכן לפרש לשון תיקון, ואמר הוא היינו דכוונתכם בהתפי צריכה דתהי' בשביל ד "הוא לבדו" כביכול, ולא הגשמיים, רק על זה דא דיתוקן עבודת גבוה ו לבדו, כנ"ל.

(ט) או יאמר י מהתחלת הכתוב, (שמה י מקרא קודש וביום הש יהי' לכם, כל מלאכה י אשר יעשה לכל נפש הו ונאמר דהנה ראוי לו לה יהי' אצלו מקרא קודש הוא אצלו מקרא קודש, לעצמו קדושה תיכף מיו מנעוריו, כמו דרוצה קודש ביום השביעי ולבסוף שנותיו, דאז השביעי על שם הכתו שנותינו בהם שבעים

דָּבַר בְּפִי בַלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל-בְּלָק
 וְכֹה תִדְבֹר: וַיֵּשֶׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נֹצֵב
 עַל-עֵלְתוֹ הוּא וְכָל-שָׂרֵי מוֹאָב: וַיֵּשֶׂא
 מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר מִן-אַרְם יִנְחֵנִי בְלָק
 מִלְךְ-מוֹאָב מֵהַרְרֵי-קָדִים לְכֹה אֲרַהֲלֵי

בפומא דבלעם ואמר תוב קות
 בקק וכדין תמליד: ותב קותיה
 וקא מעתר על עתיה הוא וכל
 דברבי מואב: ונמשל מתליה
 ואמר מן ארם דברני בקק מלקא
 דמואב מטורי מרנחא איתא לזמ

אור החיים

צפני עלמן והללו צפני עלמן:
שׁוּב אל בלק, אמר שוב אל בלק (צפני חייבו שיאמר
 הדברים שהוא עתיד לומר לפני בלק
 להקבות שינוי:
 ז. וישא משלו וגו' (א) פירוש כשראה שלא
 לזוכו ה' שלא לדבר גם לא אמר לו
 הדברים שיאמר חשב שנתנה לו רשות, ולזה נשא
 משלו (ב) פירוש לומר דבריו שהיה חפץ ונתעקס
 פיו ולשונו לדבר דברים אחרים, והוא אומרו ויאמר
 פירוש יתנה ממנו אמירה אחרת האמורה בענין.
 עוד יראה על זה הדרך שגשא המשל שהיה מוכן
 אללו לומר והסיעו ואמר המאמר האמור בענין (ב).
 עוד יראה על פי דבריהם ז"ל (מ"ר) שאמרו וזה
 לשונם מן ארם מן הרמים הייתי והורידני בלק
 לבאר שחת וכו' עד כאן, ולזה אמר וישא פירוש
 הרים קולו במשל שלו שנעשה למשל ולשינוי (ב)
 שהיה מן הרמים וירד כבודו. עוד יתבאר על פי
 מה שאמרו ז"ל בענין פרעו הדרגות הנבואה, וכמו
 שכתבתי קלת מהם צפרשת בהעלתך, (ו"ו) כי יש
 נביא שימעט כחו לקבל דברי נבואה ביושר עד
 שיהיו בדרך קל שיתלצשו בדברי משלים כפי אשר
 יוכל שאת, וזה אפילו לנביאי ישראל ומזה נשער
 לבלעם שצריך משל לנבואתו, לזה אמר וישא משלו,
 ודקדק לומר וישא שהנבואה היא כמשא לרוב

קשטוכו ראשונים צפירושם ודרשותם (ט), ומקום
 הניחו לנו צו. ונראה כי לפי שראה ה' לגלות עמידות
 ודברים נפלאים מהטובות אשר יגיעו לישראל, וראה
 שיתגלו על ידי בלעם נביא האומות לפרסם מעלת
 עם קדושו לפני כל האומות ואשר תצאנה לישראל
 מהטובות באחרית הימים וכליון האומות על ידי
 ישראל לצדק, וידעו האומות מפי נביאם הדברים
 ככתבם להרבה תועלויות הנמשכות לישראל נגלים
 ונסתרים, ולפי שאדם זה הוא אדם מובהק בכיבור
 ותיעוץ ושיקוף לא תנוח עליו הרוח הקדושה
 המגדת העמידות, גם הדברים מאלד עלמן דברי
 קודש הם ולא יוקנו בגוי עמא, לזה נתחכם ה'
 לעשות תיקון לדבר קדושה לבל תעבור במצוי
 מטוקף ועשה מחילה בין כח המדבר והדיבור עלמו
 ובין פי חזיר, והוא מאמר וישם ה' דבר אחד צפני
 בלעם הליע כח אחד שיכול להחמלע בין שניהם
 וצוה נעשה פי בלעם גבול צפני עלמו והדבר
 מפסיק לגבול כח המדבר והדיבור, ואז כח הדבר
 רוח הקודש הוא הדבר, ורז"ל צוהר (ח"ג ר"י):
 אמרו כי תיבת כח תרמוז לבחינה קדושה והמשכיל
 יבין, ואם תאמר איך תהיה ההבדלה בדבר כזה, לא
 ולמד אשר יבדיל ה' בין המימות הרבים והעלומים
 כשיעור מלא נימא (חגיגה ע"ו). ולא ולמד מבארה
 של מרים מים חוק מים (שבת ל"ה). והללו עומדים

אור בהיר

יקפיד. קיט) מה זה דבר, חד אמר מלאך וחד אמר חכה. קב) ולא די לומר כה הדבר אל בלק, שאו יהיה נשמע רק רשות
 חס אמה רוצה לדבר או כה מדבר, אבל מאומרו שוב חייבו לשוב ולדבר. קבא) למה להקדמה ולכפול וישא וגו'
 ויאמר. קבב) ולא אמר וישא את המשל. קבג) והחילוק שבין ב' הדרכים שלדרך הא' דיבר שלא ברצונו וקודם שילא המאמר
 מפיו לא ידע מה ילא, ופי' ויאמר שנתאמר מעצמו, ולדרך הב' בא לו מאוה לדבר דברים קדושים והסכים לאומרו, ופי' ויאמר
 כפשטה. קבד) ויהיה פי' וישא משלו אמר פחיתומו וירידתו, ומיבת ויאמר צריך א"כ לגופו, וכן בדרך הסמוך.

פי יעקב
 ח מה א
 אתרכיו

(ו) ארו
 שמוחיה
 (אינו) מ
 ראויים
 עונס (ב)
 חפס שו
 צמרמה
 (שם כ"ז ל
 ח"ב) חלה
 וחלה יו
 הקללה,
 צמ"ח: ?
 לכיין*
 הימים
 שנינו וחסא
 פי' לא ו
 לקלל, לו
 צפי יעק
 שרנון ע
 יעברו ע
 יקשה לן
 אמר שג
 הרשע,
 מאבותיו
 הקב"ה

לכה

הצינו
 שאמר
 כנגד
 ואגרע

יאמר תוב לות
: ר ותב לותיה
נקתיה הוא וכל
ונמל מתליה
:רני בלק מלקא
ינחא איתא לום

יעקב ולכה זעמה ישראל: מה אקב
לא קבה אל ומה אזעם לא זעם יהוה:

לי יעקב ואיתא תריד לי ישראל:
ח מה אזופיה דלא למיה אל ומה
אתרכיה דלא תרכיה יי:

לקט בהיר

רש"י

ויותר נראה שעל פי טעות נדפס כן, כי בקצת ספרים מדוייקים אינו: ו) הגם שלא נזכר בדברי בלק, אם הנבואה אומר כן ודאי שכן היה, כי תורמינו הק' מלאה במקום אחד ומסרה במקום אחר (רא"ם), ויש לומר שכוונת בלעם בעבור שנלק אמר ארה לי את "העם" ולא אמר שמוסם כדי שקללם ככל שמוסם (ג"א: ז) אין רצונו לומר שיהיה פי' הכחוש לא קבה אל לא קבה יעקב הנקרא אל (ויקרא לו אל אלהי ישראל), שא"כ מה נעשה בנחמק ובלוים שאכל הר עיבל, ועוד אם יעקב לא קבה מאי הוי, יכול הוא לקללם הגם שיעקב לא קלל, גם אין פירושו שהקב"ה צוה עליו שלא לקלל או ידע בלעם שהוא נגד רצונו ואינו יכול לעבור או זעם או לא זעם, אלא ודאי פירושו שהוא בלעם אינו יכול ואין בכחו לקלל מדעת עצמו רק מי שהוא ממילא מקולל, לזה אמר מה אקוב פי' היאך אני יכול לקוב אם לא קבה אל

(ח) ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל. בשני שמותיהם (י) אמר לו לקללם (מ"א) שמא אחד מהם (אינו) מוזכר: (ח) מה אקוב לא קבה אל. כשהיו ראויים להחקלל לא נחלקו, כשהזכיר* אציהם את עולם (ברא' מ"ט ו) כי בצפם הרגו איש לא קלל אלא אפס שנאמר ארור אפס (מנח' יוח) וכשזכרם אציהם במרמה אלל אציו היה ראוי להחקלל מה נאמר שם (שם כ"ז ל"ג) גם ברוך יהיה, במצרכים נאמר (דבר' כ"ז י"ג) אלה יעמדו לצרך את העם במקללים לא נאמר ואלה יעמדו לקלל את העם אלא (ואלה יעמדו) על הקללה, לא רצה להזכיר עליהם שם קללה (מנח' - כמ"ח): לא זעם ה'. אני אין כחי* אלא שאני יודע לכונן* השעה שהקב"ה כועס צה והוא לא כעס כל הימים הללו שבחתי חליד" חבו שנאמר (מיכה ו' ה') שינוי נוסחאות * שכשהזכיר יעקב אביהם * כדאי * יודע אותה שעה.

פי' לא מצינו עליהם שום קללה, ואם חמאל לומר שאין זו ראייה אפשר שעתה יש צנייהם רשעים והם מקוללים ויכול אני לקלל, לזה אמר שאפילו יש בהם רשעים אינם מקוללים שכבר היה לעולמים שהיו ראויים לקללה ואעפ"כ כשבא רוח נבואה צפי יעקב ונחמק לא צה קללה, וכן יש לומר שינחמק יעקב לא עשו רק מה שהוא רצון קונם ואם הם לא קללו ראייה ברורה שרצון עליון הוא כן, גם כשאמר הכחוש שעתידים לקבל על עצמם י"א עבירות בארור שפירושו שראויים הם לארור אם יעברו על מצות הללו אעפ"כ נשמר ולא אמר "לקלל את העם" (רא"ם), ואמר הכחוש מה אזעם לא זעם ה', פירושו ואם יקשה לך בלק הלא גם מואב לא נאמר צהם ולא מצינו בהם קללה ואעפ"כ קללתי אותם ומתקיימה בהם ונחמוס סתק, על זה אמר שהיתה זאת בשעת הזעם, כי כל כחי לחדש קללות רק או, וכאן אי אפשר שאין זעם בכלל (ב"ב), ואח"כ אמר בלעם הרשע, שמוך מכל האמור, ולו יהיה שיש בכחי לקלל, הדבר מנד עצמו אי אפשר, שכבר הם מיוסדים ומושרשים ומונענחים מאבותיהם להיותם עומדים מיוחדים בעולם, וגם עד אז להיותם פרים ורצים בלי גבול ומספר: (ח) וא"ת בשלמא כשאמר הקב"ה לא תאור לא די שידע ב"ה שלא ישמע בלעם ויעבור לזה מנע הזעם, אבל מאחר שמנע ואין זעם וכל כחו רק צעת

עלמנו:
ק' חייבו שיאמר
ומר לפני בלק

ז כשראה שלא
גם לא אמר לו
רשות, ולזה נשא
ה חפץ ונחמקם
וא לאומרו ויאמר
האמורה בענין.
משל שהיה מוכן
האמור בענין קי'.
ו"ר) שאמרו וזה
זי והורידני בלק
זמר וישא פירוש
משל ולשנינוה קי'
ד יתבאר על פי
ית הנבואה, וכמו
וק, (י"ב ר') כי יש
בואה ציושר עד
משלים כפי אשר
חלל ומזה נשער
אמר וישא משלו,
יא כמשא לרוב

יהיה נשמע רק רשות
: ולכפול וישא וגו'
וקודם שישא המאמר
לאומרם, ופי' ויאמר
בדרך הסמוך.

אור החיים

שלא תשלוט בהם כח העומאה, והוא מה שאמר
כאן ארה לי יעקב הם הצינונים לשון ארירה,
זועמה ישראל הם הדיקים המתכנים ישראל.
והזעימה היא למטה מהארירה:
ח. מה אקוב לא קבה וגו' כי מראש וגו'. קשה
אם ה' קללו לזה מה מקום לקללו בלעם,
גם אם זעם צו ה' מה לורך בזעימת בלעם הלא לא

ההרגש אשר תעשה ולזה תקרא משא:
לבה ארה לי יעקב וגו'. פירוש לפי שיש
בישראל צ' הדרגות, גדר הדיקים, וגדר
הצינונים, וכבר כתבנו למעלה בפירוש שליחות בלק
שאמר נכה צו ואגרשנו לאחד מהדרכים שנחכוון
כנגד הצינונים נכה צו, וכנגד הדיקים אמר
ואגרשנו, כי ידוע היה להם הפלגת מעלת הדיקים

אור בהיר

קבדו) צה לתרץ הכפל והשינוי, יעקב ישראל, ארה זועמה.

ט ארי מריש טוריא חזיתיה ט כִּי־מֵרָאֵשׁ צָרִים אֲרָאֲנוּ וּמִגְבָּעוֹת
 וּמִרְמָתָא סְבִיתִיהָ הָא עָמָא בְּחֹדְרֵיהוֹן עֲתִידִין דִּיחֶסְנוֹן
 אֲשׁוּרְנוּ הִנְעָם לְבַדְדָּא יִשְׁכֹּן וּבְגוּיִם

לקט בדיר

רש"י

העם א"כ למה החכה בפיו ולהפוך לצרכה ואם יבנה הכלב
 ויתחך לשונו מאי הוי, וי"ל שאם אה"כ יבא שום פורענות
 על ישראל כגון כ"ד אלף שפלו ע"י פעור יאמר בלעם
 והאומות שפיו העמא הביא כל זאת ויתחלל שם שמים
 (ראב"ע - חזק' - ר"ב - ועוד): ט פ"י לכך אהו
 הכמוז למשול האצות והאמהות לגורים הרים וגבעות,
 יסקוד האצות אשר בנו לעם ישראל הוא כמו הר ונור אשר
 יקודו עד ההום עד שאי אפשר לעקרו ולהפסידו, זה מה
 שאמר רבינו במאמר הסמוך "אשר זכו לו אבותיו" פ"י מה
 שהוא עתיד לעמוד בלחודוהו הוא כבר מוחזק ומיוסד
 מהאצות כנית הבנוי בסקוד חזק אשר כל סביביו נהרסו
 ונחרצו מרוח סערה והוא לבדו עומד ומתגאה, והיאך יעלה
 על הדעת להכריתו או להמעטו (רא"ם): י פ"י יתחשב
 אינו מלשון חשיבות אלא מלשון חשבון, אבל דחוק הוא חזק
 ממה שאמר דבר אחד ב' פעמים כי כבר אמר לבדד ישכון חזק
 ודקך הב' לבדו לא די שבלבד שאין ענינו לכאן היל"ל ובגוים לא יכלה,
 ודקך הב' לבדו לא די שבלבד שאין ענינו לכאן היל"ל ובגוים לא יתחשב (מ"ל):

עמי זכר נא מה יען וגו' ומה ענה אותו בלעם וגו'
 למען דעת לדקות ה' (ברכות ז'): (ט) כי מראש
 צרים אראנו. אני מסתכל בראשיתם ובתחלת
 שרשיהם* ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים
 כלורים וגבעות הללו על ידי אצות ואמהות (תנ"ח -
 זמ"ח): הן עם לבדד ישכון. הוא אשר זכו לו אבותיו
 לשכון בלדד כתרומתו (וי"ט): ובגוים לא יתחשב.
 כתרומתו לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות,
 שנאמר (ירמ' ל"ג) כי אעשה כלה בכל הגוים וגו',
 אינם נמנין עם השאר, דבר אחר כשהן שמחין אין
 אומה שמחה עמהם, שנאמר (דבר' ל"ג י"ג) ה' בלדד
 ינחנו, וכשהאומות בעובה הם חוכלין עם כל אחד
 ואחד ואין עולה להם מן החשבון, וזהו ובגוים לא
 שנינו נוסחאות ראשיות.

אור החיים

גדול, ועשו דכתיב (שם כ"ה) שני גוים, לא יתחשב,
 וכן אמר ה' לאברהם (שם כ"א) כי ציחק יקרא לך
 זרע למעט ישמעאל ועשו שאינם נחשבים זרעו,
 מעתה אין מקום לקלל לישראל לא לצדיקים ולא
 לצינונים, והגם שהיו ציד ישראל עומות עון העגל
 והמרגלים וכדומה, כבר אמר ה' עליהם לשון
 סליחה, ואולי כי לטעם זה"ל"א לא היה ה' מחכעם
 כל אותם הימים שהיה בלעם רוצה לקלל ח"ו. עוד
 יכוון באומרו הן עם וגו' מחמיה על בלק שרוצה
 לקלל ישראל ואמר הן עם זה הוא העומד אחר
 כלות כל האומות יעמוד בלדד ישכון וכל האומות אין
 מצטח להם אפילו שנים רבות ואיך רוצה לעקור
 אומה המתקיימת עד סוף העולם, ואומרו ובגוים
 לא יתחשב פירוש לא בא לגדר חשבון מעלתם"ל"ב
 כשיהיו לבדד כי אין דומה להם בכל הגדולות

תרח ואבותיו ולא ראה מקום שממנו יעורר הדינים
 עליהם. ושיעור הכחוז הוא על זה הדרך כי טעם
 שאני אומר לא זעם ולא קצה לא שבקשתי בחלק
 מהם לבד לא כן הוא אלא אני רואה ראש לורים,
 גם חפש אחר שורש האמהות והוא אומרו ומגבעות
 אשורנו, ובכל זה לא מלא מקום ש"פס דרך שם,
 ולהיות שיש להקשות בדבר איך יתכן שלא מלא גבע
 בראשונים תרח ואבותיו גם בחאל ולכן, לזה אמר
 הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב פירוש לבדד
 שאין שורשו משורש תרח ואבותיו וממין ענף שהוא
 אלא לבדד מין מחשב נשמות ישראל אין לו שום
 קורבה מהמולידים, ואומרו ובגוים לא יתחשב
 פירוש שאפילו עם אותם שנקראים גוים שהם
 אחיהם ממש והם ישמעאל ועשו ששניהם נקראים
 גוים, ישמעאל דכתיב (בראשית י"ז) ונתתיו לגוי

אור בדיר

קלא) כי עדיין רושם העגל היה ניכר. קלב) פ"י מעלתם של הגוים שהוא עתה, אינו נא למשנן מעלת ישראל שיהיה

לא יתחשב: מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמת נפשי

עמא ובעממא לא יתדנון נמרא: מן יכול קממי דערקא רבית יעקב ראמר

לקט בהיר

רשי

יא) פירשו קטנים, על דק לכפור (שמות ע"ז י"ד) מתרגמין דעדק כגיר, וכן הוא כאן בתרגום ירושלמי עולמיהון, ואמר הקטנים שהם לא נמנו מעולם רק למעלה מעשרים, גם אמר רובע ישראל לפי שהוא חלק רביעי מישראל שהוא דגל אחד לפי שהוא לא ראה יותר בפעם אחד, והוא בדרך לא זו אף זו, כלומר אין גבול למספרם שהולכים ומתרבים מכת ברכות אבותיהם ואין שום הור"א למעט: יב) אין השבון בשבון ונזכירותה של המלות (ר"ב), ואפילו בעפר שהוא דבר שפל, כ"ש בשאר דברים, גם יש לכון בו שמאחר שהם מקיימין מצות בעפר ראויים שיזכרו כעפר לרוב (ג"א), וכן איתא במדרש: יג) ובמס' גדה ל"א. דרש ר' אבהו מאי דכתיב מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעותיהם (עונת השמיטין - רש"י) של ישראל מאי חזא טיפה שהצדיק נוטר הימנה עכ"ל, וא"כ יהיה פ"י הכמוז מי מנה וגו' ראו מי

אור החיים

שוגיעו האומות:

י. מי מנה עפר יעקב וגו'. הנה לפי שהרשע היה מחחכם בדעתו ומבקש חיזה חופן להרע לישראל כמו שאמר שחפש בהם ובאבותיהם ליכנס דרך שם, בקש גם כן ענף אחר שהוא מיוחד לקליפה שהשולט בו ותעשה רושם, והוא ענין המספר כאומרים ז"ל (ב"מ מ"ב). אין הברכה שורה לא בדבר המנוי וכו', וראה הרשע להכניס עין הרע במספר ולא מלא, ואמר מי מנה עפר י"י שנמשלו לו דכתיב (שם י"ג) כעפר הארץ, וברכה זו הגם שנאמרה לאברהם לא נתקיימה אלא ביעקב ולזה אמר עפר יעקב. עוד נחכוון לומר שלא הגיע אדם למנותם, אפילו כשרוצים למנות עלמן לזה ה' שלא לפקוד אלא על ידי דבר אחר בשקלים או בטלאים, ואומרו ומספר את רובע ישראל למה שהקדמנו שידבר צד' הדרגות בהמון העם שיחכנו בשם יעקב, ובצדיקים אשר בשם ישראל יתכנו, לזה אמר כנגד ההמון מי מנה עפר יעקב, וכנגד הצדיקים אמר ומספר את רובע ישראל פירוש שיש

בהם צדיקים לאין מספר, ותדע שהצדיקים הגם שיהיו מועטים יפליגו במספרם, והרשעים בהפך הגם שיהיו רבים מספרם מועט כאומרים ז"ל (סנהדרין כ"ז). שאמר ה' לחזקוהו כשאמר לפניו רבים אשר את שבנא וגו' אמר לו אין מנין לרשעים, ודקדק לומר רובע י"י לפי שהצדיקים הם רבוצים באהליהם דכתיב ביששכר (בראשית מ"ט) רובץ בין המשפחים, גם לפי שהשכינה רובעת עליהם, גם יש סוד בדבר שהם יסוצבו יחוד וזיווג העולמות. עוד רמז על מה שהיה ה' מפליא עמם במצרים כשגזרו כל הבן הילוד וגו' שהיו מונים למעוזרות מלילה ראשונה שהיתה האשה היהודית עובלת ולא היו מועילים שהיה ה' עושה נפלאות להם לאין מספר כמו שמפוזרים הדברים במאמרים ז"ל (שמו"ר כ"ג, סוטה יא, א"ר ז') ולא היו יכולין לעמוד על רביעותיהם, והוא אומרו ומספר את רובע ישראל:

אור בהיר

א. קלג) פ"י מי יוכל למנות, ולדרך ה' מי מנה בפועל, וזה כל החילוק ביניהם. קלד) ולא אמר ומספר את ישראל. קלד) הימין שנתן ה' בפיו ברכה לו לעלמו.

עליון
חדא פ
תמות

ולמעט:

כי כשא
לישראל
ישרים
רשע לו
(זוח"א
מיתחס,
מסך מ
ויש לדי
ונמנעין
אם יכו
כל שהו
העליון
שהולכי
מעכב,
נאמרו,
ישרים
שבהגיו
ותועבו
לו סוכו
שנחאוכ
שבאומו
בתכלית
דבר שי
ישר, וכ
כי אם
עושים

קלד) פ"י
זמן מועט
מיתח אז

יתרנו
למני
ראמי

ב וגו'
זו חלל
זר עפר
פר, לא
כלאים
כס (כס)
תיבן
תמת

נס' נדה
ניזתהס
ראו מי

ז הגם
זהפק
ס ז"ל
לפניו
שעים,
יצוים
בן בין
ג, גם
למות.
זגרים
זכרות
ח ולא
לאין
ז"ל
יכולין
ה את

ו ולא
קוט)

ר את

עליהון יסגון פּעפּרא דארעא או
חדא מארבע משריתא דישראל
תמות נפשי מותא דקשיטודי

מות ישרים ותהי אחריתי כמותו

רש"י

לקט בהיר

נפשי מות ישרים. שבהס"י:

הוא זה שמנה, הקב"ה הוא שמנה ממות עפר של יעקב והוא
הסופר רובע ישראל, והיאך אפשר לקלל עם כזה
ולמעט: יד) ישרים שנישראל, שהרי בשנתא דישראל משמעו (רא"ם), והכחוז בעלמנו מפרשו מה חליתו ומעליותו

אור החיים

זמן ארוך כי דבר מלך עליהם מלך זקן וכסיל
רחמנא ליללן, ולא שאל הרשע שימות כמיתת
הלדיקים שנישראל כי הוא מן הנמנע שיגיע
לכשגה זו:

ותהי אחריתי כמוהו (ל"ג) חוזר אל העם, אמר זה
כנגד עולם הבא שהוא אחרית העולם,
וחדע שה' מעמיד זדון גם ללדיקים (ל"ח) מי שהוא
ראוי לאושר הכול הנעלה מהמושג לנפש אחר
מיחה, לזה החפלה על ז' בהדרגות. עוד לפי מה
שפירשנו בכוונת מאמר מות ישרים שיהרגוהו
(ישראל) יתבאר מאמר ותהי אחריתי וגו' על פי
מה שקדם לנו ממאמרי אנשי אמת שאין לך קליפה
בעולם שאין זה נילון מהקדושה סוד המחיה
אותה, וכבר הארכתי בענין זה בכמה מקומות
ובפרשת שלח לך בפסוק כי לחמנו הם וגו' (י"ד ע'),
ואותו נילון כשבעליו נהרג על ידי ישראל מתברר
הנילון שהוא הטוב, ולפעמים ידבק בו (ל"ט) אם הוא
נקי בלא פסולת, והוא מאמר תמות נפשי מות
ישרים וזה תהיה אחריתי כמוהו כי הנילון ידבק
באיש ישראל והרי הוא כמוהו, ומנינו בדברי
המקובלים (ס' הגלגולים להאריז"ל) כי נפשו של
בלעם בזה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, וזה
יורה שנתקן באחריתו, והגם שמת על ידי ישראל (ל"ט)
היה הנילון משוקץ והולך להתלבן בגלגולים
וליבוניס ועמד עד שצא לאחורו של ר' פנחס בן
יאיר ומשם עלה למקומו הראשון:

אור בהיר

קלו) פי' וא"ת למה לשאל זאת הלא בידו הוא להטיב מעשיו, לזה אמר שעמד על מוגו וידע בעלמנו טבעו הרע שאפי' ישוב יהיה על
זמן מועט ויחזור לסורו בעל כרחו. קלו) אמר לשון יחיד "כמוהו" הגם שהתחיל לשון רבים "ישרים", וגם למה כפל הדבר הלא
מיתת אדם זה אחריתו. קלח) וא"כ הגם שאמר מות ישרים נריך לומר עוד שיזכה לעוה"ב. קלח) בישראל ההורג
אומר. קמ) ולמה א"כ לא נדבק באחורו ישראל.

א אֲמִרִית
 וְלֹא עֲבִידָה
 עִמָּךְ קִשְׁיָא
 גִּלְדָּא אֶסְהִיד
 י אֶסְיַקְתִּיךָ
 ז צָרִים וּמִבֵּית
 פְּרִקְתִּיךָ
 זְדָמָךְ הִלַּחַתָּ
 יְנִשְׂיָא: ה עָמִי
 י הָלָא גְבוּרָן

אֲתַעְבִּידָא לְכוּן מִמִּישַׁר
 שְׁטוּן עַד בֵּית גִּלְגָּלָא
 בְּדִיל לְמִידַע זְכוּתָא דִּי:
 וּבַמָּה אֶפְלַח קְדָם יי
 אֲשַׁתְּעַבְדָּ לְאֱלֹהָא
 דְשִׁכְנִיתִיה בְּשָׁמַי מְרוּמָא
 הָאֶפְלַח קְדָמוּהִי בְּעֵלּוֹן
 בְּעֵגְלוֹן בְּנִי שְׁנָא:
 ו הִיתְרַעִי יי בְּאַלְפֵי
 דְכָרִין בְּרַבְּבַת גַּחְלִין

יְהוָה: וּבַמָּה אֶקְדָּם יְהוָה אֲכַף לְאֱלֹהֵי
 מְרוֹם הָאֶקְדָּמְנוּ בְּעוֹלוֹת בְּעֵגְלִים בְּנֵי
 שְׁנָה: וְהִירְצָה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים
 בְּרַבְּבוֹת גַּחְלֵי־שָׁמַן הָאֲתָן בְּכוּרֵי פִשְׁעֵי
 פְּרֵי בִטְנֵי חֲטָאת נִפְשֵׁי: אַח הַגִּיד לְךָ אָדָם
 מִה־טוֹב וּמִה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם־

דְּמַשְׁחָה הָאֲתָן בּוֹכְרֵי חֶלֶף חוֹבֵי חֶבּוֹב מַעֵי חֶלֶף חֲטָאֵי נִפְשֵׁי: ה הִיתְחַוָּה לְךָ אֲנִישָׁא מַה
 טֹב וּמָה יי תִּבְעֵי מִנְּךָ אֱלֹהִין לְמַעַבְדָּ דִּין דְּקִשׁוּט וּלְמַרְחָם גְּמִילוֹת חֲסָדָא וְהוּי צְנִיעַ
 רש"י
 (ו) אכף. אהיה כפוף: (י) גחלי שמן. למנחות: האתן בכורי. קרנן לפשעי: (ח) הגיד הקב"ה לך אדם
 מה טוב. לך לעשות:

(נמדנר כג ט)
 מן השמים.
 מנעמי טונמי
 לגלגל וכנשמי

מצודת ציון

מצודת דוד

(ו) אקדם. אבוא לפניו. וכן ולא יקדמנה מגן (ישעיה לו ג):
 אכף. מלשון כפיפה והכנעה: (ז) הירצה. מלשון רצוי:
 ברבבות. רבבה הוא עשרת אלפים: פרי בטני. הם
 הבנים:

(ו) במה אקדם ה'. הוא מאמר הנביא בשם ישראל
 לומר, הנה באמת הרבה טובה עשית עמדי, ובמה
 אתרצה לבוא לפני ה' ובמה אהיה כפוף ומוכנע
 לאלהי מרום, רוצה לומר מהו התשורה שאביא לו:
 האקדמנו. וכי אבוא לפניו בעולות מן העגלים בני
 שנתם, שהם היותר טובים ונבחרים. וכאילו יאמרו וכי צריך
 הוא לחקרובות וכי תועלת יש לו בהם:
 (ז) הירצה. וכי ירצה ה' בכמה אלפי אילים לקרבנות,
 וברבבות נחלי שמן לצקת על המנחות: האתן. וכי
 אתן לו בכורי לקרבן על כי מחל פשעי, וכי אתן פרי בטני
 מיתר בני על כי כיפר חטאת נפשי. וכאילו
 ישאלו, אם כן מהו הגמול שאעשה לו: (ח) הגיד לך אדם.
 כאילו הנביא משיב, אתה בן אדם, הנה מאז
 הגיד לך ה' מה טוב בעיניו, ומהו הדבר אשר הוא דורש
 ושואל ממך: כי אם, רוצה לומר אין שום דבר,
 כי אם לעשות משפט ולאהוב את הצדק וללכת עם אלהיך
 בדרכי מצותיו בצנעה לא בפרסום רב ולהתיהר:

רד"ק

לכון ממישר שטין עד בית גלגלא: (ו) במה אקדם
 ה'. אם יאמר אחד מכם באיזו מנחה אקדם את ה'
 שירצה בה, ובמה אכף לו: האקדמנו בעולות
 ובעגלים. פירוש ויהיו העולות עגלים בני שנה
 טובים ונבחרים: אכף. שרשו כפוף, והוא מבנין
 נפעל: (ז) הירצה. זכר הנבחרים במין הבשר לאכול,
 ואמר עוד שמא ירצה ברוב המנחה, והוא מה שאמר
 באלפי אילים ברבבות נחלי שמן, וזה על דרך הפלגה
 כמו נהרי נחלי דבש וחמאה (איוב כ י): האתן בכורי

פשעי. או שמא לא ירצה במנחות ובהמות, אלא במי
 שחביב עלי מבני, והוא בכורי, שאתנונו לו למנחה
 בעבור פשעי, שיכפרנו לי בהעלותי אותו לפניו.
 וכפל הענין במלות שונות, ואמר פרי בטני חטאת
 נפשי, כלומר אם אתן פרי בטני בעבור חטאת נפשי.
 ותרגם יונתן פרי בטני חביב מעי, כלומר האהוב
 והחביב שכבני: (ח) הגיד לך אדם מה טוב. זהו
 מענה על השאלה, אמר אין חפצי בעולות כי אם
 בעשות הטוב, כמו שאמר שמואל הנביא הנה שמוע

מדרשי חז"ל

נשאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. (ברכות ז.)
 (ח) הגיד לך אדם מה טוב וגו'. מאי דכתיב הגיד לך
 אדם מה טוב וגו'. "עשות משפט" זה הדין, "ואהבת
 חסד" זו גמילות חסדים, "הוצנע לכת עם אלהיך" זו

דקאמר להו נביא לישראל, עמי זכר נא מה יעץ בלק
 מלך מואב וגו'. מאי למען דעת צדקות ה', א"ר אלעזר:
 אמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתו עמכם,
 שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא

בה:
 ים הגונים, והם
 גם לקללך בעת
 ים. רוצה לומר
 בלי. וכאומר עם
 למען דעת. כל

תרגם ושלחית
 נא, ומה ענה
 ים: מן השמים
 שחטאתם שם,
 קצת החוטאים
 יגל. מה עשה
 זירן ביבשה:
 י הקבלה ומפי
 ' שעשה עמך
 בורן אתעבידא

ע אחד מחמשת
 ז ושמנה בשעה,
 אותה שעה חוץ
 יון. השתא דעת
 יע, אלא מלמד
 ירעם בה, והיינו

עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּנֵּעַ לְכַת
 עִם-אֱלֹהֵיךָ: ס קוֹל יְהוָה לְעִיר יִקְרָא
 וְתוֹשִׁיָה יִרְאֶה שְׁמִדָּ שְׁמִעוּ מִטָּה וּמִי
 לְהִלָּכָא דְאֱלֹהֵיךָ: ט קוֹל נְבִיאֵי דְיִי
 עַל קִרְתָּא מְכַלְלִין וּמְלַפְיָא
 דְחִלְיִין לְשִׁמְיָא שְׁמַע

מְלָכָא וְשְׁלֹמֹנָא וְשׁוֹ
 עֲמָא דְאַרְעָא: י ע
 הָאִית בֵּית רְשִׁי
 אוֹצְרִין דְרִשְׁעָ וּמְכָ
 דְשִׁקְרָ מִתִּין לוֹ
 יֵא הַיּוֹפֹן בְּמוֹנֵן דְר
 וּבְכִיס דְבִיָּה מְתִין
 רְבִרְבִין וְדַעַד
 יֵב דַּעַתִּירָאָה מְלֵן אוֹ

הַמְתַּחֵל וּמִסִּים כְּמוֹ שֶׁ
 מְנִילוּ מִנִּיהֶם: (י) ט
 אוֹצְרוֹת רִשְׁעֵי הֵיא
 שֶׁהֵיא תְמוּנָה. וְכֵן פִּירוֹ
 הוּא, הַאֵשׁ כְּמוֹ הַיֵּשׁ, וְכֵן
 מִצִּי
 יַעֲדָה. עֵינֵי הַזְּמַנָּה וְקִבִּיעַ
 הָאֵשׁ. כְּמוֹ הַיֵּשׁ. וְכֵן י
 רִשְׁעֵי. כְּמוֹ בְּבֵית: וְאִיפֹ
 וּכְחֹשׁוֹת, וְאִמְרוּ בְּדֶרֶךְ שְׂאֵי
 זַעַם וְכַעַס: (יא) הָאֲזוּכָה.
 הַמְּאֻזְנִים: וּבְכִיסֵי. אִמְתָּה

רוֹצֵה לֹמֵר דָּאוֹ אֵם ע
 בְּרֹךְ הוּא: (יב) הָאֲזוּכָה
 אֲמַצָּא זְכוֹת בְּמֵאוֹנֵי ד
 עֲדִיין הַעוֹן שְׁמוֹר אֲצִי
 בְּפִיהֶם. כִּי הַלְשׁוֹן הַזֶּה

כְּמוֹ וְאֵם לְבָנוֹ יַעֲדָנָה
 יַעֲדוּ (ש"ב כ ה): (י) ?
 כְּמוֹ הַיֵּשׁ עוֹד, כְּמוֹ
 רִשְׁעֵי, וְהֵיא הָאֵשׁ
 הַאִישׁ אֲשֶׁר כְּמוֹנֵי י
 הַמְסַרָה בִּי פִתְחִין
 הַמְתַּרְגֵּם פִּירוֹשׁ כֵּן, ו
 רִשְׁעֵי, וּפִירוֹשׁ עוֹד ע:
 דָּאוֹ כִּי לֹא פָנוּ אֵל
 תְּמַצְאוּ בְּבֵית רִשְׁעֵי
 בִּי"ת הַשְּׁמוֹשׁ כְּמוֹ
 יֵב (יא) וְהַדּוּמִים לֵה
 כְּלוֹמֵר דָּאוֹ אֵם יֵשׁ
 שֶׁב־מְרַשְׁעוּ מִפְּנֵי קָן
 אִיפֹת רִזוֹן תְּמַצְאוּ

רש"י

וְהוֹשִׁיָה קוֹרָא לְהַס הַנְּבִיא אֲשֶׁר רוֹאֶה אֵת שְׁמֵךְ,
 אֲשֶׁר נוֹתֵן לָב לְהַתְּצוֹן וּלְרַחֵם לְרַכֵּיךְ. וְתוֹשִׁיָה, מוֹסֵב
 עַל מִקְרָא שְׁלֹמֹנָה הַיְמָנוּ: שְׁמִעוּ מִטָּה וּמִי
 יַעֲדָה. הַטּוֹ אֲחוּן וְשָׁמְעוּ מִטָּה הַפּוֹרְעָנוֹת אֲשֶׁר
 תִּרְדֶּה אֲתָכֶם, שֶׁהַנְּבִיאִים מִתְּרִים זַכַּס, וְשָׁמְעוּ מִי
 הוּא אֲשֶׁר יַעֲדֵךְ אֲתָמוּ הַפּוֹרְעָנוֹת, אֵם יִכּוֹלֵת צִדּוֹ
 לְקַיֵּם מֵה שְׁגוּרָה. וְיוֹנָתָן לֹא כֵן תִּרְגֵּם: (וְתוֹשִׁיָה
 יִרְאֶה שְׁמֵךְ. מִכֵּן שָׁכַל מִי שְׁאוֹמֵר כֻּלָּ יוֹס מִקְרָא

מצודת ציון

וְהִצַּנֵּעַ. מִלְשׁוֹן צְנִיעוּת וְהַסְתֵּר: (ט) וְתוֹשִׁיָה. רוֹצֵה
 לֹמֵר וְאִישׁ תּוֹשִׁיָה. כְּמוֹ וְאִישׁ תְּפִלָּה (מְהִלִּים קט ד) וְהַדּוּמִי
 אִישׁ תְּפִלָּה, וְתוֹשִׁיָה הוּא עֵינֵי חֲכַמַת הַתּוֹרָה, וְהוּא מִלְשׁוֹן
 יֵשׁ, כִּי יִשְׁנֶה לְעוֹלָם וְלֹא תִשׁוּב לְאִין כִּיתָר הַדְּבָרִים. וְכֵן
 יַצְפֹּן לִישְׁרִים תּוֹשִׁיָה (מַעֲלֵי ז:): יִרְאֶה. מִלְשׁוֹן רֵאִיה:

הַמֵּייעֵד אוֹתָהּ, הַלּוֹא הִי שְׁהִיכּוֹלֵת בִּידּוֹ. וְכֹאמֵר הַנָּה

וְהִצַּנֵּעַ לְכַת. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן הוּי נָנוּע לְמִיָּהךְ דְּחַלְמָא
 לְחַלְהֵךְ. דְּנָר אֲחֵךְ וְהִנָּנַע לְכַת, לֹא כַמְדַת הַקְּבִי"ה
 מִדַּת נֶשֶׁר וְדַס, מִדַּת נֶשֶׁר וְדַס אֲדַס מִצִּיָּשׁ אֵת
 תְּצִירוֹ וְצֵא לְפִיָּסוֹ וְאוֹמֵר לוֹ אִינִי מִתְּרַנֶּה לָךְ עַד
 שִׁינְאוֹ פְלוּנִי וּפְלוּנִי שְׁצִיזְמִנִי לְפִנֵּיהֶם, אֲבָל הַקְּבִי"ה
 אִין חֲפֵץ אֲלֵא שִׁיטוֹב אֲלִיוֹ צִיטוֹ לְצִין עֲלֵמּוֹ: (ט) קוֹל
 ה' לְעִיר יִקְרָא. קוֹל נְבִיאֵי דֵה' עַל קִרְתָּא מְכַלְלִין,
 מְכַרְיִין לְהַס תְּשׁוּבָה: וְתוֹשִׁיָה יִרְאֶה שְׁמֵךְ.

מצודת דוד

(ט) קוֹל ה' לְעִיר יִקְרָא. הַנָּה קוֹל ה' קוֹרָא לְהַעִיר
 הַמִּיּוֹחֲדָת הַיֹּשְׁבִים, אֵלֶיהָ יִקְרָא לְעוֹרֵר אֲנִשִּׁיָּה
 לְתִשׁוּבָה: וְתוֹשִׁיָה יִרְאֶה שְׁמֵךְ. רוֹצֵה לֹמֵר הַקּוֹל
 הַהוּא בָא עַל יְדֵי אִישׁ תּוֹשִׁיָה הַרוֹאֶה אֵת שְׁמֵךְ
 וּמִתְּבוֹנֵן בְּךְ, הוּא הַנְּבִיאִי הַמְתְּבוֹנֵן בְּשֵׁם ה': שְׁמִעוּ
 מִטָּה. וְכֵה יֵאמֵר, שְׁמִעוּ הַמְטָה הַמוֹכֵן לְהַכּוֹת, רוֹצֵה
 לֹמֵר הַבִּינּוּ גוֹדֵל הַפּוֹרְעָנוּת הַמוֹכֵן עֲלֵיכֶם וּמִי הוּא

רד"ק

מִזְבַּח טוֹב (ש"א טו כב): עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט. יְכַלּוֹל כָּל,
 הַמִּצְוֹת שְׁבִין אֲדַם לְחַבְרוֹ כְּמוֹ נֹזְקֵי מִמּוֹן וְדְבָרִים
 אֲחֵרִים, גַּם הַעֲדוּת כְּכֹלֵל, שְׁנֵאמַר (ויקרא יח ד) אֵת
 מִשְׁפָּטֵי תַעֲשׂוּ וְכַתִּיב אַחֲרָיו (פסוק ז) עֲרוֹת אֲבִין
 וְעֲרוֹת אִמָּךְ וְגו': וְאַהֲבַת חֶסֶד. הוּא גְמִילוּת חֲסִדִים,
 וַיַּעֲשֶׂה יוֹתֵר מִן הַדּוּמִי לוֹ: וְהִצַּנֵּעַ לְכַת עִם אֱלֹהֵיךָ.
 הוּא יְתוֹד הָאֵל יִתְבָּרַךְ, וְאַהֲבַתוֹ בְּכָל לְבָבוֹ וּבְכָל
 נַפְשׁוֹ, וְאִמְרוּ וְהִצַּנֵּעַ, כִּי הַדְּבָר הַזֶּה מְסוּר לְלֵב וְהוּא
 דְּבַר צְנִיעוּת. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם וְהוּי צְנוּעַ לְהַלְכָא
 בְּדַחֲלָתָא דֵה' וְרוֹז"ל (מְכַת כד) פִּירוֹשׁוֹ כִּי עֲשׂוֹת
 מִשְׁפָּט אֵלוֹ הַדִּינִים, אַהֲבַת חֶסֶד זֶה גְמִילוּת חֲסִדִים,
 וְהִצַּנֵּעַ לְכַת עִם אֱלֹהֵיךָ זֶה הוֹצֵאת הַמֵּת וְהַכְּנַסַת
 כָּלָה, הִרִי דְבָרִים ק"ו, וְמֵה דְבָרִים שְׂאִין דְּרַכֵּן
 לְעֲשׂוֹתָם בְּצַנְעָה אֲמַרָה תּוֹרָה וְהִצַּנֵּעַ לְכַת, דְּבָרִים
 שְׂדַרְכֵן לְעֲשׂוֹתָם בְּצַנְעָה עַל אַחַת כְּמָה וְכַמָּה: (ט) קוֹל
 ה' לְעִיר יִקְרָא. קוֹל ה' הוּא דְבַר הַנְּבִיאִי, כִּי בְשֵׁם
 ה' הוּא מִתְּנַבֵּא: לְעִיר. כְּמִשְׁמַעוֹ, כְּלוֹמֵר לְבִנֵי הַעִיר

מדרשי חז"ל

(ט) קוֹל ה' לְעִיר וְגו'. עֲשׂוֹת מִסְעוֹת נִסְעָה שְׂכִינָה מִקְרָאֵי,
 וְכַנְגוֹן גִּלְתָּה סְנַהֲדְרִין מִגְּמָרָא, עֲשׂוֹת מִסְעוֹת נִסְעָה שְׂכִינָה
 מִקְרָאֵי מִכְּפַרְתָּ לְכַרוֹב וְכו', וּמִגַּג לְחוּמָה וּמִחוּמָה לְעִיר,
 מִחוּמָה לְעִיר דְּכַתִּיב קוֹל ה' לְעִיר יִקְרָא וְגו'. (ר"ה לא).

הוֹצֵאת הַמֵּת וְהַכְּנַסַת כָּלָה לְחוּפָה, וְהֵלֵא דְבָרִים ק"ו, וְמֵה
 דְּבָרִים שְׂדַרְכֵן לְעֲשׂוֹתָם בְּכַרְהִסְיָא אֲמַרָה תּוֹרָה הִצַּנֵּעַ לְכַת,
 דְּבָרִים שְׂדַרְכֵן לְעֲשׂוֹתָם בְּצַנְעָה עַל אַחַת כְּמָה וְכַמָּה. (סוכה
 מט:).

ועל זה דרשו בגמרא, מה יפו פעמיך צעלים
 בת נדיב, כמה נאין רגליה"ן של ישראל
 בשעה שעולין לרגל, כי הכחוש משבח את ישראל
 אשר צעלותם לרגל השיגו צחינת צרח כרעא
 דאצורה להיות צמל צחכלית הציטול כלפי הקצ"ה
 כדוגמת הרגל לגבי הראש, ועל זה אמר בת
 נדיב צחו של הצרבה חציו שנקרא נדיב, כי מי
 לנו גדול מאצרהם חציו עליו השלום אשר
 הצטמל צחכלית הציטול כלפי הקצ"ה, והשליך
 נפשו מגד לעשות רצון קונו וחפץ אורו צחצבה
 חשוקה ודבוקה במסירות נפש ממש, וכאשר
 העיד עליו הכחוש (ישעיה מא ח) הצרבהם
 אורביו, והוא הוריש צחינה זו לציו אחריו שיכיו
 דבקים בחלבי ישראל צחצבה רבכ וצטלים אליו
 צחינת צרח כרעא דאצורה.

והגה בזמן שבני ישראל צטלים כלפי הקצ"ה
 צחכלית הציטול אין כל אומה ולשון
 יכולה לשלוב בהם, כאמרם ז"ל (אבות פ"ג
 מ"ד) צמל רעונך מפני רעונך כדי שיצטל רצון
 אחרים מפני רעונך. ולזה רמזו לו לצלם אתה
 מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים צנבה,
 והרי צעלותם לרגל המה משיגים צחינת צרח
 כרעא דאצורה, והם צטלים כלפי הקצ"ה צחצבה
 חשוקה ודבוקה לעשות רצונו צלצב שלם, וצחיות
 כן הדין נותן שיצטל הקצ"ה רצון אחרים מפני
 רעונם, וממילא לא תוכל להרע להם ולקללם.

צחכלית הכתחחות עם הראש וכאלו דבר אחד
 ממש הן, שהרי אנו רואים כשיכאצ לאדם צרגלו
 אם מסיבות הקרירות שנתקררה הרגל מאד
 שרפוחתה לשפשה צסג וכיוצא שהוא עיניו
 גדול, או צכופך שנוכה הרגל צאש שרפוחתה
 לחממה צשלהצת חמימות צמרחן שהוא עיניו
 יותר גדול, אף על פי כן יוכל האדם לשלוב
 צנפשו ולפשוט רגלו לענותה ולא ישגיח על
 הכאב, כי צחיות נחלט צדעתו ושכלו צצראשו
 שזה לו לחועלת ולרפוחת אז יעשה צרגלו כאוות
 נפשו, ולא יתכן כלל לומר שהרגל ימנע מלהתפש
 כרצונו צשכלו אף שאין הרגל מרגיש הרפוחת
 והחועלת, כי הרגל הוא צחכלית הציטול לגבי
 השכל צצראש לכל מה שירצה צו יעשה, והנמשל
 מאחר שכנסת ישראל נקראו צנים לה', הרי צרח
 כרעא דאצורה הוא, והם צחינת כרעא לאציהם
 צצטמים, דהיינו צחכלית הציטול כמאמר (אבות
 פ"ג מ"ד) צמל רעונך מפני רעונך, הציטול הרגל
 לגבי הראש לעשות צו ככל מה שירצה ראשו,
 ולכך ישראל אוחיות די ראשו, שהם נקראים
 כרעא דאצורה וה' להם לראש, אמנם דווקא על
 ידי הצבה רבכ נעשה צחינת צן להיות כמו
 הרגל לגבי הראש צחכלית היחוד, מה שאין כן
 צזולת הצבה זו, וזהו כוונת (דברים ו ה)
 ואהבת את ה' אלהיך, שעל ידי האצבה נעשה
 אלהי"ך ממש צחכלית היחוד כמו הראש שלנו,
 עכ"ד.

והגה לית דין צריך צושט כי צשעה שזכו
 ישראל לעלות וליראות את פני האדון ה'
 שלש פעמים צשנה, וכיה צצואם אל הקודש וראו
 עין צעין קדושה גדולה והשראת זיו שכינתו
 צצית מקדשינו וחפארתינו, צעת ההוא עלו
 ונחעלו צמדריגה גדולה ונשגבה צחצבה ה',
 ואז השיגו מעלת צנים אתם לה' אלהיכם
 צצחינת צרח כרעא דאצורה, להיות צטלים
 צחכלית הציטול כלפי הקצ"ה כדוגמת ציטול
 הרגל לגבי הראש.

*

ד'ישא משלו ויאמר מן ארס ינחני צלק מלך →
 מואצ מהררי קדם לכה ארס לי יעקב
 ולכה זוטמה ישראל, מכ אקוב לא קצה אל ומה
 אצטום לא זעם ה', כי מראש אורים אראנו
 ומגצעות אשורנו הן עם לצדד ישכון וצגויים לא
 יחחשב, מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע
 ישראל חמות נפשי מות ישרים ותי אחריתי
 כמוכה. ויש להצין המשך וקישור הכתובים יחדיו,

דלכאורה מה נתינת טעם היא זה כי מראש
אורים אראנו למאמר מה אקוב לא קצה אל, גם
מכו ההמשך לפסוק דלהלן מי מנה עפר יעקב.

3) בהפטררה (מיכה ו ה) עמי זכר נח מה
יען בלק מלך מואב ומה ענה
אוחו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען
דעת דקוח ה', במה אקדם ה' אכף לאלהי
מרום וגו' הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש
ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והלנע
לכת עם אלהיך. ויש להבין שייכות מעשה בלק
ובלעם לענין עשות משפט ואהבת חסד.

ויבואר בהקדם מה שדרשו חז"ל (צרכות ז.)
על מה שנאמר בבלעם ויודע דעת
עליון, השתחא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת
עליון הוה ידע, אלא מלמד שהיה יודע לכיון
אוחה שעה שהקצ"ה כועס בה, והיינו דאמר
לכו נביא לישראל עמי זכר נח מה יען בלק מלך
מואב וגו', מאי למען דעת דקוח ה', אמר רבי
אלעזר אמר להם הקצ"ה לישראל דעו כמה
דקוח עשיתי עמכם שלא כעסתי צימי בלעם
הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של
ישראל שריד ופליט, והיינו דקאמר ליה בלעם
לבלק מה אקוב לא קצה אל ומה אזעום לא
זעם ה', מלמד שכל אוחן הימים לא זעם.

אמנם ראוי להתבונן איזה זכות עמדה להם
לישראל שלא כעס הקצ"ה כל אוחן
הימים, ויתכן לומר על פי מאמרם ז"ל במס'
צבא צחרא (דף ע:): אמר רבי אלעזר, גדול
העושה דקה צסתר יותר ממשכ רבינו, דאילו
צמשה רבינו כתיב (דברים ע יט) כי יגורתי
מפני האף והחמה, ואילו בעושה דקה כתיב
(משלי כא יד) מתן צסתר יכפה אף ושוחד צחיק
חמה עזה. ולפי זה י"ל כי צזכות שעסקו בני
ישראל בצדקה וחסד צסתר זכו לשכר אף וחימה
ולא כעס הקצ"ה באוחן הימים, ועל ידי זה
ניזולו מקללת בלעם הרשע.

ועל פי זה יתפרש היעב מאמר הנביא, עמי
זכר נח מה יען בלק מלך מואב ומה ענה
אוחו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען
דעת דקוח ה', והכוונה כמו שפירשונו חז"ל כי
בלק מלך מואב שלח לבלעם לכה נח ארה לי את
העם הזה, וענה אוחו בלעם בן בעור מה אקוב
לא קצה אל, כי דקה עשה הקצ"ה עם ישראל
שלא כעס כל אוחן הימים, אמנם באיזה זכות
זכו ישראל שלא יכעום. הקצ"ה צימים בהם, על
זה ממשיך הנביא ואומר הגיד לך אדם מה טוב
ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת
חסד והלנע לכת עם אלהיך, היינו לעשות דקה
וחסד בהלנע וצסתר, כי דצר זה משכך אף
וחימה ככחוצ מתן צסתר יכפה אף.

והנה ענין עשיית מצוות ומעשים טובים בהלנע
לכת שייך רק בישראל ולא באומות
העולם, ואפילו אוחן מצוות שכליות שאף אומות
העולם מקיימים אותם, מכל מקום חינו עושין
אוחן אלא צפרהסיא להתגדל ולהתפאר בהם,
כדאיחא בגמרא (צבא צחרא י:): תניא אמר להן
רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, בני מהו שאמר
הכחוצ (משלי יד לד) דקה תרומם גוי וחסד
לאומים חטאת, נענה רבי אליעזר ואמר, דקה
תרומם גוי אלו ישראל, דכתיב (דברי הימים א יז
כא) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וחסד
לאומים חטאת, כל דקה וחסד שאומות עובדי
כוכבים עושין חטא הוא להן, שאין עושין אלא
להתגדל בו. ויתכן להוסיף ולומר כי מעלה זו
מורשה היא צבני ישראל מאבותיהם הקדושים
אברהם יצחק ויעקב אשר הן המה עשו מצוות
ומעשים טובים צכוונה רצויה לעשות נחת רוח
למי שאמר ונעשה רצונו, ועל כן זכות אבותם
מסייעתן לישראל לעשות מעשיהם בהלנע לכת
בלתי לה' לצדו.

ובעתה יתבאר המשך וקישור הכתובים, וישא
משלו ויאמר מן ארס ינחני בלק מלך

3) מי מנה עפר יעקב ומספר את רוצע ישראל, כתב בתרגום יונתן, והוא כיון דחמא בלעם חייבא דבית ישראל הוון גזרין עורלטהון ועמרין בעפרא דמדברא אמר מאן ייכול לממני זכותא חסיייה האלון. וקשה דהלל אמרו חז"ל (יצמות עב.) שכל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא מלו, ואם כן האך שייך לומר שראה בלעם דהוון גזרין עורלטהון, ועוד מפני מה נחשב מלות מילה כזכותא חסיייה דהיינו זכוחים איתנים יותר משאר מלוח ומעשים טובים.

וי"ף צענקדים לפרש מאמר הכחוצ (יהושע ה 3) צעט הכיח אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות לורים ושוצ מול את בני ישראל שנית, ופירש"י שנית, שמלו כבר בליל יציאתם ממזרים קהל גדול יחד, וזו פעם שנית, שכל הארבעים שנה שהיו במדבר לא נשבה להם רוח לפינת ולא היה להם יום נוח למול. ולכאורה אכתי לא נחיישצ על נכון הלשון שנית, דהלל אלו שמלו ביציאתם ממזרים כבר מחו במדבר, ואלו שנכנסו לארץ לא מלו מעולם, ואם כן האך שייך לומר שוב מול את בני ישראל שנית.

ויתבאר על פי מה ששמעתי ממרן דודי זללה"ה משמיה דהמגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע על אמרם ז"ל (ברכות ו.) חישב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכחוצ כאילו עשה. דהנה כאשר האדם מקיים איזה מצוה בפועל, מי יאמר זכיתי לבי לקיים המצוה בכל דקדוקה וכוונותיה, אמנם כאשר נאנס האדם ונמנע ממנו מעשות המצוה, בודאי משחוקק לעשות המצוה כדת כראוי וכנכון, ולכן כאשר הקב"ה מעלה עליו כאילו עשה, אז נחשב כאילו עשה אותה מצוה באופן המעולה ביותר, וזה שאמרו מעלה עליו הכחוצ"ב כאילו עשה, שנחשב כאילו עשה כפי מצוה הכחוצ לעשות בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה, עכ"ד.

מואב מהררי קדם לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל, והיחה כוונתו של בלק שיצא בלעם ויקלל את ישראל באותה שעה שהקב"ה כועס בה, אך על זה ענה לו בלעם מה אקוב לא קבה אל ומה אצעום לא זעם ה', כי לדקה עשה הקב"ה עם ישראל שלא כעם בכל אותן הימים, ושמה תאמר במה זכו ישראל לשכך אף וחימה שלא יכעום הקב"ה צימים ההם, על זה אמר כי מראש לורים אראנו ומגצעות אשורנו, ופירש"י דקאי על האצות והאמכות הקדושים, ומאחר שצני ישראל יסודתן בהררי קודש, זכות אצותן מסייעתן לעשות מלוח ומעשים טובים בהנע לכת בלחי לה' לצדו, וזהו אומרן הן עם לצדד ישכון וצגוים לא יתחשב, כי בדבר הזה מצויים בני ישראל יותר משאר אומות העולם בעשותם לדקה וחמד בסחר, וזכות זה עמדה להם שלא כעם הקב"ה צימים ההם ככחוצ מחן בסחר יכפה אף, ועל זה גמר אומר מי מנה עפר יעקב ומספר את רוצע ישראל, ופירש"י אין חשבון במלוח שהם מקיימין בעפר, ולדרכינו ירמוז שעושין מלוח ומעשים טובים בסחר כאילו הם מכוסים בעפר, וזכות זה עומדת להם לשכך חרון אף וחימה ולעורר רחמים וחסדים כל הימים.

*

כי מראש לורים אראנו ומגצעות אשורנו, איתא במדרש ילקוע (רמז תשסח) אמר לו בלק ראה מה שעתידין לעשות בשמים, אמר לו אחי אופה בשמים, אני אופה מה שעתידין לעשות בצורים, שנאמר (יהושע ה 3) עשה לך חרבות לורים, והוא מכפר להן על כמה עבירות. ויש להבין מדוע באמת לא רצה בלעם להסתכל במה שעתידין ישראל לעשות בשמים, וצפרע שכל אוחו החטא של שמים נעשה על פי עצתו של בלעם כמבואר בגמרא (סנהדרין קו.), גם ל"ב מה תשובה השיב לו מענין חרבות לורים דיחושע.

עמי
ענה
למען
ל כי
את
אקוב
זרחל
זכות
על
טוב
הצח
דקה
אף

הנע
ימות
ימות
גושין
הם,
להן
אמר
חסד
דקה
אף
חסד
וצדי
אלה
זו
ימים
אוות
רוח
ואם
לכת

ישא
מלך